



WILLIAM SHAKESPEARE

Sen nocy letniej

WILLIAM SHAKESPEARE

Sen nocy letniej

TLUM. LEON ULRICH

OSOBY:

TEZEUSZ¹, książę ateński

EGEUSZ, ojciec HERMII

LIZANDER, zakochany w HERMII

DEMETRIUSZ, zakochany w HERMII

FILOSTRAT, mistrz ceremonii na dworze TEZEUSZA

PIGWA, cieśla

CICHY, stolarz

DENKO², tkacz

FUJARKA, miechownik

RYJAK, kotlarz

GŁODZIK, krawiec

HIPPOLITA³, królowa Amazonek, naręczona TEZEUSZA

HERMIA, córka Egeusza, zakochana w LIZANDRZE

HELENA, zakochana w DEMETRIUSZU

OBERON, król wróżek⁴

TYTANIA, królowa wróżek⁵

PUK albo ROBIN-POCZCIWIEC, chochlik

GROSZKOWY KWIAT, PAJĘCZYŃKA, ĆMA, GORCZYCZKA⁶, chochliki

PIRAM, TYZBE, MUR, ŚWIATŁO KSIĘŻYCA, LEW, osoby komedii, przedstawionej przez czeladników ateńskich

Inne Wróżki z orszaku Króla i Królowej

Służba TEZEUSZA i HIPPOLITY.

Scena w Atenach i w sąsiednim lesie.

¹Tezeusz — w mitologii gr. heros, dziecko Posejdon i Ajtry, traktowany jednak jak syn Egeusza, króla Aten. [przypis edytorski]

²Denko — w innych przekładach „Spodek”, po angielsku „Bottom”. [przypis edytorski]

³naręczona Tezeusza — według popularniejszej wersji mitu żoną Tezeusza została Antiope, siostra Hippolity. [przypis edytorski]

⁴Oberon, król wróżek — Tezeusza i Oberona często grała ta sama osoba. [przypis edytorski]

⁵Tytania, królowa wróżek — Tytanię i Hippolitę często grała ta sama osoba. [przypis edytorski]

⁶Gorczyczka — W tekście sztuki występuje jako MUSZTARDKA. [przypis edytorski]

AKT PIERWSZY

SCENA I

Ateny. Sala w pałacu TEZEUSZA.

Wchodzą: TEZEUSZ, HIPPOLITA, FILOSTRAT i Orszak.

TEZEUSZ

Godzina ślubów naszych, Hippolito,
Szybko się zbliża; cztery dni szczęśliwe
Nowy sprowadzą księżyc, ale dla mnie
Jak stary miesiąc⁷ powoli cienieje!
Odwleka moje szczęście jak macocha,
Lub jak młodzieńca dochód marnująca
Na dożywociu⁸ wdowa długie lata.

Księżyc, Małżeństwo, Czas

HIPPOLITA

Prędko dni cztery znikną w cieniach nocy,
I cztery noce prędko czas przedrzemią,
A potem księżyc, jak nowy łuk srebrny,
Na niebios sklepie⁹ zwieszony, przyświeci
Uroczystościom naszych ślubnych godów¹⁰.

Czas

TEZEUSZ

Idź, Filostracie, wśród ateńskiej młodzi
Skoczno go ducha radości zbudź ze snu,
Na pogrzeb wygoń czarną melancholię,
Nie świąt to naszych błada towarzyska.

Zabawa

Wychodzi FILOSTRAT.

Mym dziewosłębem¹¹ był miecz¹², Hippolito,
Krzywdząc cię, twoją otrzymałem miłość,
Lecz ślubom naszym będą towarzyszyć
Pompa, zabawy, tańce i tryumfy.

Ślub, Krzywda

Wchodzą: EGEUSZ, HERMIA, LIZANDER i DEMETRIUSZ.

EGEUSZ

Niech błogo żyje książę nasz, Tezeusz!

TEZEUSZ

Dziękuję. Jakie przynosisz mi wieści?

EGEUSZ

Z zalem przychodzę, aby skargę zanieść
Przeciw mojemu dziecku, mojej Hermii.
Dostojny panie, oto jest Demetriusz,
Któremu rękę córki mej przyrzekłem;
Oto Lizander, człowiek, co czarami
Potrafił córki mej uwikłać serce.
Ty, ty, Lizandrze, słałeś jej wierszyki,
Tyś z nią miłości zadatki wymieniał,
Pod jej śpiewałeś oknem przy księżycu

Ojciec, Córka

Miłość

⁷*miesiąc* (daw.) — księżyc. [przypis edytorski]

⁸*dożywocie* — obowiązek utrzymywania starszej osoby aż do jej śmierci. [przypis edytorski]

⁹*sklepe* — tu: sklepienie. [przypis edytorski]

¹⁰*gody* (daw.) — święto, uroczystość. [przypis edytorski]

¹¹*dziewosłęb* — swat, człowiek pośredniczący w zawarciu małżeństwa. [przypis edytorski]

¹²*miecz* — wg mitologii Tezeusz uczestniczył w wyprawie Heraklesa po pas królowej Amazonek. [przypis edytorski]

Falszywym głosem miłość twą fałszywą;
Tyś ją odurzył włosów twych plecionką,
Pierścieniem, cackiem, fraszkami¹³, dewizą,
Bawidelkami¹⁴, bukietem, łakocią¹⁵,
Bo to posłańcy potężnego wpływu
Na dusze młode i bez doświadczenia.
Chytrą córką mej wykradłeś serce,
Należne ojcu dziecka posłuszeństwo
W upór zmieniłeś. Więc, dostojny książę,
Jeśli nie zechce, w twojej obecności,
Za swego męża przyjąć Demetriusza,
To ja, powagą starych praw ateńskich,
Córką mą, jak mą własnością, rozrządzę:
Lub żoną jego będzie, albo umrze,
Jak to wyraźna zastrzega ustawa.

Prawo, Córka

TEZEUSZ

Co odpowiadasz na to, piękna Hermio?
Rozważ; twój ojciec bogiem ci być winien.
On ukształtował piękność twą, dla niego
Jesteś figurą z wosku ulepioną,
Którą ma prawo zachować lub zniszczyć.
Demetriusz godnym szacunku jest panem.

Ojciec

HERMIA

Jak i Lizander.

TEZEUSZ

Prawda, lecz w tym razie¹⁶,
Gdy nie ma ojca twego zezwolenia,
Musi pierwszemu godnością ustąpić.

HERMIA

Bodaj mój ojciec moim patrzył okiem!

TEZEUSZ

Tyś winna raczej sądem jego patrzeć.

HERMIA

Przebac mi, książę; nie wiem, jaka siła
Daje mi śmiałość, nie wiem, co ma skromność
Może ucierpieć, jeśli w takim kole¹⁷
Ważę się sama myśli moich bronić,
Lecz niech mi wolno będzie się zapytać,
Jaka mi kara zagraża najcięższa,
Jeśli odepchnę rękę Demetriusza?

Miłość, Odwaga

TEZEUSZ

Lub śmierć cię czeka, lub musisz na zawsze
Zrzec się słodkiego ludzi towarzystwa.
Więc, piękna Hermio, zajrzyj w głąb twojej duszy,
Poradź się twojej młodości, krwi twojej,
Czy zdołasz, ojca odrzucając wybór,

Księżyc, Dziewictwo

¹³fraszka (z wł.) — tu: drobiazg. [przypis edytorski]

¹⁴bawidelko (daw.) — zabawka. [przypis edytorski]

¹⁵łakocie — słodycze (obecnie ten wyraz nie ma liczby pojedynczej). [przypis edytorski]

¹⁶w tym razie — w takim wypadku. [przypis edytorski]

¹⁷w takim kole — sens: wobec zgromadzonych tu osób. [przypis edytorski]

Dni resztę nosić osłony zakonnice,
W cieniach klasztoru na zawsze się zamknąć,
Żyć całe życie jak nieplodna siostra,
Do nieplodnego śląc hymny księżycu.
Trzykroć szczęśliwa, co — krwi swojej pani —
Może tak odbyć pielgrzymkę dziewiczą,
Ziemsko jednakże szczęśliwsza jest róża
Uszczkniona ręką, niż ta, co na cierni
Więdnie dziewiczej, i rośnie, i żyje,
W błogosławionej kona samotności.

HERMIA

I ja tak, książę, wolę żyć, umierać,
Niż praw mojego odstąpić dziewictwa
Panu, którego obrzydłe mi jarzmo,
Którego rządów dusza nie chce przyjąć.

TEZEUSZ

Namyśl się jeszcze, a z nowym księżycem¹⁸,
W dniu błogim, który z moją narzeczoną
Przyłoży pieczęć wiecznych moich ślubów,
W tym dniu, lub umrzeć bądź przygotowaną
Za krnąbrny opór ojca twego woli,
Lub Demetriusza pojąć w posłuszeństwie,
Lub na Diany¹⁹ poprzysiąc ołtarzu
Życie surowe, na zawsze samotne.

Przysięga, Śmierć

DEMETRIUSZ

Zmień myśli, Hermio, a i ty, Lizandrze,
Przy moich prawach uznaj twoich błahość.

LIZANDER

Masz ojca miłość, pojmił go za żonę,
Mnie, Demetriuszu, zostaw miłość Hermii.

Miłość, Małżeństwo

EGEUSZ

Prawda, Lizandrze, on ma moją miłość,
I miłość moja da mu, co jest moje;
Moją jest córka, moje do niej prawa
Na Demetriusza w całości przenoszę.

LIZANDER

Mój ród tak dobry, jak jego jest, książę,
Równy majątek, miłość moja większa,
Pod każdym względem jednaka fortuna,
Jeśli nie wyższa od Demetriuszowej,
A co prześciga te wszystkie próżności²⁰:
Ja miłość pięknej pozyskałem Hermii.
Czemużbym moich miał się praw wyrzekać?
Demetriusz, w oczy ten mu robię zarzut,

Miłość niespełniona

¹⁸z *nowym księżycem* — kiedy księżyc wejdzie w fazę nowiu, to jest gdy stanie się niewidoczny. [przypis edytorski]

¹⁹*Diana* — dziewicza bogini z mitologii rzymskiej (jej greckim odpowiednikiem była Artemida), patronka polowań, związana z kultem księżycu. [przypis edytorski]

²⁰*próżności* — tu: marności. [przypis edytorski]

Córce Nedara, Helenie, dworując²¹,
Duszę jej zyskał, i dziś, biedna dziewczka,
Szalenie kocha aż do bałwochwalstwa²²
Tego zmiennika²³ bez czci i bez wiary.

TEZEUSZ

Wyznaję, że mnie doszły o tym wieści,
Że chciałem mówić o tym z Demetriuszem,
I tylko nawał spraw wielkich rzecz całą
Z myśli mi wybił. Lecz chodź, Demetriuszu,
Chodź, Egeuszu, mówić pragnę z wami,
Mam dla was obu prywatne zlecenia.
Ty, piękna Hermio, uzbrój się w cierpliwość,
Przed wolą ojca ugnij tve kaprysy,
Albo cię czeka, wedle praw ateńskich,
Które złagodzić nie w mojej jest mocy,
Śmierć albo życie samotne w klasztorze.
Lecz idźmy, droga moja Hippolito;
Wy dwaj pośpieszcie za mną bez spóźnienia;
W sprawie zaślubin naszych pragnę użyć
Waszej pomocy, naradzić się z wami
W rzeczach was obu blisko dotyczących.

Prawo

EGEUSZ

Idziemy, książę, z chętnym posłuszeństwem.
Wychodzą: TEZEUSZ, HIPPOLITA, EGEUSZ, DEMETRIUSZ i Orszak.

LIZANDER

Czemu, o droga, lice tve tak blade?
Czemu ich róże tak prędko zwiędniały?

kwiaty, lzy

HERMIA

Może im deszczu brakło; jak go łatwo
Wylać by mogła burza moich oczu!

LIZANDER

Niestety! według tego, com mógł czytać
Lub słyszeć kiedy, nigdy jeszcze strumień
Wiernej miłości nie płynął spokojnie;
Ale czasami, albo krwi różnica²⁴ —

Miłość tragiczna

HERMIA

Biada, niższego niewolnicą zostać!

LIZANDER

Żle zaszczepiona czasem w lat niezgodzie —

HERMIA

Zgroza, gdy starość łączy się z młodością!

LIZANDER

Czasem sklejona wyborem rodziców...

HERMIA

Piekło, wybierać miłość cudzem okiem!

Miłość, Oko

²¹*dworować* — tu w niestandardowym znaczeniu „zalecać się” (kalka z ang. *to court*). [przypis edytorski]

²²*bałwochwalstwo* — czczenie bożków pogańskich, przen.: bezkrytyczne uwielbienie. [przypis edytorski]

²³*zmiennik* (daw.) — człowiek zmienny w uczuciach. [przypis edytorski]

²⁴*krwi różnica* — różnica pochodzenia. [przypis edytorski]

LIZANDER

Lub jeśli była w wyborze sympatia,
Choroba, wojna, śmierć nań uderzyły,
I tak chwilowe jak dźwięk było szczęście,
Jak cień przelotne, krótkie jak marzenie,
Lub jak wśród czarnej nocy błyskawica,
Co nagle olśni niebios a i ziemię,
A ledwo „spojrzyj!” człowiek zdoła krzyknąć,
Znowu ciemności pochłonie ją paszcza.
Tak szybko mija wszystko, co jest piękne.

Szczęście, Przemijanie

HERMIA

Jeśli przeznaczeń wolą kochankowie
Skazani znosić zawody i krzyże²⁵,
Niech nas nauczy los nasz cierpliwości,
Bo to krzyż zwykły należy kochankom,
Jak sny, marzenia, westchnienia, lzy, żądze,
Zwyczajny biednej namiętności orszak.

Miłość, Cierpienie

LIZANDER

Dobra to rada, więc słuchaj mnie, Hermio!
Mam ciotkę wdowę, która nie ma dzieci,
A jest rozległych pniaj majątności,
Dom jej o siedem mil od Aten leży;
Kocha mnie, jakby matką moją była,
Tam cię zaślubić mogę, droga Hermio;
Pod jej nas dachem srogość praw ateńskich
Dosiąć²⁶ nie zdoła. Jeśli mnie więc kochasz,
Jutrzejszej nocy opuść dom ojcowski,
A w głębi lasu, o milę od miasta,
Tam, gdzie cię niegdyś spotkałem z Heleną,
Pierwszego maja obchodzącą święto,
Czekam na ciebie.

HERMIA

Dobry mój Lizandrze,
Na huk Kupida²⁷ silny ci przysięgam,
Na złote ostrze jego strzał potężnych,
Na wozu Pafii²⁸ gołębi²⁹ cug³⁰ rączy,
Na święty węzeł, co dwie dusze łączy,
Na ogień, w którym spłonęła Dydona³¹,
Przez trojańskiego zdrajcę opuszczona,
Na śluby mężczyzn złamane tak mnogo,
Że wszystkie nasze zrównać im nie mogą,
W ateńskim gaju, w wskazanej gęstwinie,
Przyjdę do ciebie, zanim północ minie.

Przysięga

²⁵krzyż — przen.: cierpienie. [przypis edytorski]

²⁶dosiąć — dziś por.: osiągnąć. [przypis edytorski]

²⁷Kupid a. *Kupidyn* — rzymski bóg miłości, przedstawiany jako mały chłopiec z lukiem i strzałami; jego greckim odpowiednikiem był Amor. [przypis edytorski]

²⁸Pafia — wg mitologii Afrodyta urodziła się z piany morskiej w pobliżu miasta Pafos na południowo-zachodnim wybrzeżu Cypru. [przypis edytorski]

²⁹gołębi — Afrodytę przedstawiano niekiedy na wozie zaprzężonym w gołębie. [przypis edytorski]

³⁰cug (daw.) — zaprzęg. [przypis edytorski]

³¹Dydona — postać z *Eneidy* Wergiliusza, założycielka i królowa Kartaginy. Główny bohater poematu, Eneas, zakochał się w niej, po czym ją porzucił, by spełnić swoje przeznaczenie, jakim było założenie Rzymu. Dydona z rozpaczy popełniła samobójstwo na stosie. [przypis edytorski]

LIZANDER

Dotrzymaj słowa. Patrz, oto Helena. *Wchodzi Helena.*

HERMIA

Piękna Heleno, gdzie śpieszysz? Szczęść Boże!

HELENA

Piękną mnie zowiesz? Odwołaj nazwanie.
Ty jesteś piękną, gwiazdą biegunową³²
Dla Demetriusza oczu, ust twych słowo
Miłsze dla niego od skowronka trelu
Śród niw³³ zielonych, gdy głogi kwiat bieli.
Ach, gdyby piękność jak choroba była,
Jakbym się chętnie twoją zaraziła!
Głos twój me usta, wzrok skradłyby oczy,
Język języka twego wdzięk uroczy.
Gdybym świat miała, byle jego zostać,
Świat chętnie oddam, by twoją mieć postać.
Naucz mnie, Hermio, sztuki, której siłą³⁴
Serce by jego dla mnie tylko biło.

Piękno

HERMIA

Ja się nań marszczę, on kocha bez miary.

HELENA

Gdyby mój uśmiech marszczeń twych miał czary!

HERMIA

Ja mu złorzeczę, on mi błogosławi.

HELENA

Niech cud podobny miłość moja sprawi!

HERMIA

Im silniej gardzę, tym kocha mnie więcej.

HELENA

Silniej mną gardzi, im kocham goręcej.

HERMIA

Szaleństwa jego nie we mnie przyczyna.

HELENA

W twych wdziękach; czemuż nie moja to wina!

HERMIA

Wkrótce, Heleno, przestaniesz się smucić,
Śpiesz z Lizandrem Ateny porzucić.
Nim oko moje Lizandra ujrzę,
To miasto pięknym rajem mi się zdało;
Jakże potężna miłości jest siła,
Gdy dziś na piekło niebo me zmieniła!

Miłość niespełniona

LIZANDER

Wyznam ci całą naszą tajemnicę:
Jutro, gdy Febe³⁵ ujrzy srebrne lice

³²*gwiazda biegunowa* — Gwiazda Polarna, używana w nawigacji do wyznaczania kierunku północnego. Niemal nie zmienia swojego położenia w czasie pozornego obrotu nieba. [przypis edytorski]

³³*niwa* — pole. [przypis edytorski]

³⁴*której siłą* — za sprawą siły której. [przypis edytorski]

³⁵*Febe* — przen. księżyc (od imienia postaci mitologicznej). [przypis edytorski]

W zwierciadle wody, siejąc perły rosy
Na trawę smugów³⁶ i na złote kłosy,
Opuszczim miasto skryci nocy cieniem,
Która kochanków zawsze jest zbawieniem.

HERMIA

Gdzie z tobą nieraz dzień marzyłam cały,
Na łożu, które pierwiosnki usłały,
Myśli z pełnego wylewając łona,
Z moim Lizandrem będę połączona.

A stamtąd społem³⁷ pobiegniem weseli
Szukać wśród obcych nowych przyjacieli³⁸.

Bywaj mi zdrowa, towarzyszo droga,
Módl się za nami, jak ja proszę Boga,
By ogień, którym płonie twoja dusza,
Zapalił serce twego Demetriusza!

*Do LIZANDRA. Dotrzymaj słowa; dziś zrzec się nam trzeba
Oczom kochanków najmiłszego chleba wychodzi.*

Modlitwa

LIZANDER

Dotrzymam. — Żegnaj! Niech Bóg w swej dobroci
Twoje kochanka serce ci powróci *wychodzi*.

HELENA

Jak dziwna ludzkich przeznaczeń różnica!

Mówią, że moje, jak jej, piękne lica;
Lecz cóż mi z tego, gdy on, skamieniały

Nie widzi tego, co świat widzi cały!

On błądzi, Hermii ubóstwiając oko,

Ja, cnoty jego ceniąc zbyt wysoko.

Ach, jakże często najlichszemu ciału

Miłość pożycza blasków ideału!

Bo miłość widzi duszą, nie oczyma,

Dlatego ślepy Kupido ócz nie ma³⁹;

Nie rozum jego kieruje wyborem,

Pędzony żądzą ślepym leci piórem⁴⁰.

Miłość jest dzieckiem, w swoim też wyborze,

Jak dziecko, nieraz omylić się może;

Jak wśród igraszki dziecię słowo łamie,

Tak dziecię, miłość przysięgając, kłamie.

Nim oczu Hermii zaraził się jadem,

Demetriusz przysięg sypał na mnie gradem,

Lecz w ogniu Hermii jednego spojrzenia

Wszystek grad przysięg na deszcz się przemienia.

Teraz mu Hermii zamiary odsłonię,

Do gaju za nią puści się w pogonie,

Jeśli łaskawie spojrzy na mnie za to,

Bogatą dla mnie będzie to zapłatą,

I choć tym moje boleści osłodzę,

Że towarzyszką będę mu w tej drodze *wychodzi*.

Piękno

Miłość

Oko

³⁶*smugi* — tu: łąki. [przypis edytorski]

³⁷*społem* — razem. [przypis edytorski]

³⁸*przyjacieli* — popr.: przyjaciół. [przypis edytorski]

³⁹*ślepy Kupido ócz nie ma* — Kupidyna, rzymskiego boga miłości, często przedstawiano z opaską na oczach. [przypis edytorski]

⁴⁰*piórem* — tu: strzałą (od piór stosowanych jako lotki). [przypis edytorski]

SCENA II

Tamże. Izba w chatce.

Wchodzą: CICHY, DENKO, FUJARKA, RYJAK, PIGWA i GŁODZIK.

PIGWA

Czy zebrała się już cała nasza trupa⁴¹?

DENKO

Byłoby najlepiej wołać kolejno człowieka po człowieku, jak stoją na papierze.

PIGWA

Oto imienna lista ludzi, których uznały całe Ateny za najzdolniejszych do przedstawienia naszej sztuki przed księciem i księżniczką w nocy dnia ich zaślubin.

DENKO

Naprzód, dobry Pigwo, powiedz, jaki jest przedmiot⁴² sztuki; a potem odczytaj nazwiska aktorów i przystąp do rzeczy.

Teatr

PIGWA

A więc nasza sztuka nosi tytuł: *Najsmutniejsza komedia i najokrutniejsza śmierć Pirama i Tyzby*⁴³.

DENKO

Dośkonały to kunsztyk⁴⁴, możecie mi wierzyć, i bardzo krotofilny⁴⁵. Teraz, dobry Piotrze Pigwo, wołaj swoich aktorów z papieru. Mości panowie, do rzędu!

PIGWA

A niech każdy odpowiada na zawołanie. Mikołaj Denko, tkacz.

DENKO

Jestem. Powiedz, jaką mam rolę, a potem tnij swoje dalej!

PIGWA

Ty, Mikołaju Denko, stoisz tu zapisany na Pirama.

DENKO

A cóż to za jeden ten Piram? Kochanek, czy tyran?

PIGWA

Kochanek, który się walecznie z miłości zabija.

DENKO

To trzeba będzie trochę łez, żeby dobrze rzecz przedstawić. Jeśli to moją ma być sprawą, niech słuchacze dobrze pilnują swoich oczu, bo wywołam burzę, będę aż strach desperował⁴⁶. Idźmy więc dalej. Jednakże mój największy pociąg jest na tyrana; mógłbym przedziwnie odegrać Herklesa⁴⁷, albo jaką inną rolę, gdzie trzeba z kota drzeć pasy⁴⁸ i wszystko tłuc na kawałki.

Aktor

Szalone skały,
Gdy się trzaskały,
Rycząc, łamały
Bramy więzienia,

⁴¹trupa — zespół aktorów bądź cyrkowców. [przypis edytorski]

⁴²przedmiot — temat. [przypis edytorski]

⁴³Piram i Tyzbe — historia o nieszczęśliwej miłości, znana z *Metamorfóz* Owidiusza. Kochankowie pochodzili z dwóch rywalizujących ze sobą rodów, a rozmawiali ze sobą poprzez szparę w murze. W drodze na umówione spotkanie wskutek nieszczęśliwego zbiegu okoliczności oboje zaczęli myśleć, że drugie zostało zabite przez lwa. Każde z rozpaczy popelnilo samobójstwo. Shakespeare wykorzystał ten sam motyw w sztuce *Romeo i Julia*, pisanej równoległe ze *Snem nocy letniej*. [przypis edytorski]

⁴⁴kunsztyk (daw.) — dzieło sztuki. [przypis edytorski]

⁴⁵krotofilny (daw.) — ucieśzny. [przypis edytorski]

⁴⁶desperować — rozpaczać. [przypis edytorski]

⁴⁷Herkles — w mitologii gr. syn Zeusa i Alkmeny, obdarzony niezwykłą siłą. Tyranem nie był. [przypis edytorski]

⁴⁸drzeć pasy — forma egzekucji polegająca na zdzieraniu z ciała płatów (pasów) skóry. [przypis edytorski]

A Feba⁴⁹ rumaki
Przez niebios szlaki
Płaczą w majaki
Głupie przeznaczenia.

To mi rzecz szczytna! Czytaj nam teraz resztę aktorów. To ton Herklesa, ton tyrana; kochanek płacziwszym mówi tonem.

PIGWA
Franciszek Fujarka, naprawiacz miechów.

FUJARKA
Jestem, Piotrze Pigwo.

PIGWA
Musisz się podjąć roli Tyzby.

FUJARKA
A cóż to za jeden ten Tyzby? Czy jaki błędny rycerz?

PIGWA
Nie, jest to pani, którą Piram ma kochać⁵⁰.

FUJARKA
Na uczciwość, nie daj mi roli kobiety; już broda sypać mi się zaczyna.

PIGWA
Mniejsza o to, będziesz grał twoją rolę w masce, a będzie ci wolno mówić, jak zechcesz, cieniúsko.

DENKO
Jeśli będę mógł twarz zasłonić, to dajcie mi także rolę Tyzby, będę mówił strasznie cienko: Tysne, Tysne — Ach Piramie, mój kochaneczku drogi, twoja droga Tyzby, twoje serduszko!

PIGWA
Nie, nie, musisz być Piramem, a ty, Fujarko, Tyzbą.

DENKO
Niechże i tak będzie. Co dalej?

PIGWA
Robin Głodzik, krawiec.

GŁODZIK
Jestem, Piotrze Pigwo.

PIGWA
Ty będziesz matką Tyzby. Tomasz Ryjek, mularz⁵¹.

RYJEK
Jestem, Piotrze Pigwo.

PIGWA
Ty będziesz ojcem Pirama, a ja ojcem Tyzby. Ty, Cichy, stolarzu, będziesz grał rolę lwa. Otóż, jak myślę, wszystko rozdzielone.

CICHY
Czy masz rolę lwa na piśmie? Jeśli masz, to daj mi ją, bo tępo idą mi rzeczy do głowy.

Zwierzęta

PIGWA
Musisz ją grać *ex tempore*⁵²; wszystko się tam kończy na ryczeniu.

⁴⁹Feb — Apollo, gr. bóg światła, życia i śmierci. Tu prezentowany jako bóg słońca, powożący świetlistym rydwanem. [przypis edytorski]

⁵⁰Nie, jest to pani, którą Piram ma kochać — Zarówno w starożytnej Grecji, jak i w czasach Szekspira, kobiety nie grały w teatrze, więc aktorzy musieli odgrywać również role żeńskie. [przypis edytorski]

⁵¹mularz (daw.) — murarz. [przypis edytorski]

⁵²ex tempore (zwrot łac.) — bez przygotowania, improwizując. [przypis edytorski]

DENKO

To dajcie mi także rolę lwa; będę tak ryczał, że się rozradują ludzkie serca, będę tak ryczał, że sam książę zawoła: niech jeszcze ryknie, niech jeszcze ryknie!

PIGWA

Gdybyś ryczał zbyt strasznie, złękłaby się księżniczka i jej damy, a nużby zaczęły wrzeszczeć, byłoby to więcej, jak trzeba, żeby nas wszystkich na szubienicę poprowadzić.

Strach

WSZYSCY

Dyndalibyśmy wszyscy, każdy syn swojej matki.

DENKO

Prawda, przyjaciele, że gdyby damy potraciły głowy ze strachu, nie zostałyby im więcej rozumu, jak⁵³ trzeba, żeby nas poprowadzić na szubienicę, ale ja tak głos nastroję, że będę wam ryczał słodziusieńko jak ssący gołąbek⁵⁴, będę tak ryczał, że byś powiedział, że to słowik.

PIGWA

Nie możesz grać żadnej innej roli jak Pirama, bo Piram to pan gładkiego⁵⁵ oblicza, na jakiego radzi patrzeć⁵⁶ ludzie w dzień letniej pogody, pan najmiłszy, prawdziwie szlacheckie dziecko, musisz więc koniecznie grać rolę Pirama.

DENKO

Więc dobrze, podejmuję się tej roli. Z jaką brodą byłoby najwłaściwiej wystąpić?

PIGWA

Z jaką ci się podoba.

DENKO

Albo wezmę brodę koloru słomianego, albo ciemno-pomarańczową, albo jasno-purpurową, albo brodę koloru francuskiej czaszki⁵⁷ — zupełnie żółtą.

PIGWA

Niejedna francuska czaszka wcale nie ma włosów, grałbyś więc rolę z wytartym czołem. Ale, mości panowie, oto wasze role. Błagam was teraz, i proszę, i wymagam, żebyście się ich nauczyli do jutrzejszej nocy. Zejdziemy się w pałacowym gaju, o milę od miasta, przy świetle księżyca; tam zrobimy próbę. Gdybyśmy się zebrali w mieście, tropiłoby nas tłumy ciekawych i przed czasem zwąchano by nasze zamysły. Bez najmniejszej zwłoki zróbmy spis rzeczy potrzebnych do przedstawienia naszej komedii. Tylko proszę, nie zróbcie mi zawodu.

Teatr

DENKO

Przyjdziemy. Próba będzie się tam mogła odbyć rozwięźlej⁵⁸ i waleczniej. Nie żałujcie trudu, nauczcie się doskonale. Bądźcie zdrowi!

PIGWA

Miejsce zbioru⁵⁹: dąb książęcy.

DENKO

Dość na tym. Dotrzymajcie słowa, a bacność!
Wychodzą.

⁵³jak — tu: niż. [przypis edytorski]

⁵⁴ssący gołąbek — pisklę gołębia. [przypis edytorski]

⁵⁵gładki (daw.) — piękny. [przypis edytorski]

⁵⁶radzi patrzeć (daw.) — chętnie patrz. [przypis edytorski]

⁵⁷francuska czaszka — tu: łysina. [przypis edytorski]

⁵⁸rozwięźlej — dziś popr.: bardziej rozwiąźle (ang. *obscenely*). [przypis edytorski]

⁵⁹zbiór — tu: zebranie. [przypis edytorski]

AKT DRUGI

SCENA I

Las w bliskości Aten.

Wchodzą: z jednej strony Wróżka, z drugiej PUK.

PUK

Co tam nowego, ducha? Gdzie tak śpieszysz?

WRÓŻKA

Przez doliny i przez góry,
Przez zwierzyńce i ogrody,
Przez potoki i przez bory,
Płomień ognia, fale wody,
Wszędzie mnie skrzydła me niosą,
Szybsze od Cyntii⁶⁰ promieni,
Gdzie mi każe wrózek ksieni⁶¹,
Ślad kół swoich skrapiać rosą.
Pierwiosnki to są jej służki,
Patrz na złote szat ich plamy,
To rubiny, to dar wróżki,
W których wonne śpią balsamy.

Przyroda nieożywiona

Teraz na łąkach zbierać perły rosy śpieszę,
W uchu każdej pierwiosnki⁶² perełkę zawieszę.
Żegnaj, figlarny duchu, powinność mnie wzywa,
Królowa, z dworem wrózek, za chwilę przybywa.

Kwiaty

PUK

Król sprawia⁶³ święto pod tą dziś dąbrową⁶⁴;
Miej bacność⁶⁵, by się nie spotkał z królową,
OBERON bowiem cały gniewem pała,
Że pani nasza na pазia wybrała
Królowi Indii ukradzione dziecię.
Nic piękniejszego nie było na świecie.
Król chciał go gwałtem na swym widzieć dworze,
Pragnął z nim razem harcować po borze,
Ale Tytania, w dziecku zakochana,
Stroi je w kwiaty, a nie słucha pana.
Odtąd też, czy to spotkają się w gaju,
Czy to na smugach⁶⁶, przy jasnym ruczaju,
Spór taki toczą, że raz dwór ich cały
W żółdździ kubki⁶⁷ schował się struchlały.

konflikt

Strach

WRÓŻKA

Jeśli o tobie mój sąd mnie nie myli,
To jesteś duchem pełnym krotofilii⁶⁸,
Ludzie cię zowią Robinem Dobrotą;
Ty wiejskie dziewczki straszysz swoją psotą,

⁶⁰Cyntia — przydomek Artemidy (urodzona na górze Kynthos). [przypis edytorski]

⁶¹ksieni — przelożona. [przypis edytorski]

⁶²pierwiosnka — dziś pierwiosnek jest rodzaju męskiego. [przypis edytorski]

⁶³sprawiać (daw.) — organizować. [przypis edytorski]

⁶⁴dąbrowa — las lub zagajnik dębowy. [przypis edytorski]

⁶⁵miej bacność (daw.) — uważaj. [przypis edytorski]

⁶⁶smugi — tu: łąki. [przypis edytorski]

⁶⁷żółdździ kubki — czapeczki żółdździ. [przypis edytorski]

⁶⁸pełen krotofilii (daw.) — skłonny do żartów. [przypis edytorski]

Ty żarna⁶⁹ psujesz, ciebie tylko wini,
Gdy próżno⁷⁰ bije masło, gospodyni.
Warzone piwo wietrzeje twą sprawą,
Zbłąkany pielgrzym⁷¹ twoją jest zabawą.
Szczęśliwy, kto ci imię daje Puka,
Bo temu służysz, tego szczęście szuka.
Alboż się myłę? Czy to prawda? Powiedz.

PUK

Prawda; ja nocy wesoły wędrowiec,
Z moich się figlów nieraz król śmiać raczy,
Kiedy udanym⁷² rzeniem pięknej klaczy
Zwabiam ogiery bobem wytuczone;
Czasami pływam, jak jabłko pieczone,
Na piwie kmoszki⁷³, a gdy pić zamierza,
Mniemanie⁷⁴ jabłko w usta ją uderza,
Wszystko się piwo na pierś zwiędłą leje;
Mądra babunia, smutne prawiąc dzieje,
Myśli, żem trójnóg, ale kiedy siada,
Ślizga się trójnóg, jak długa upada,
Wszyscy się śmiejąc, za boki trzymają,
Z radości krzyczą, kaszlą i kichają.
Lecz ustąp, wróżko, widzę Oberona.

Śmiech

WRÓŻKA

A ja mą panią. Drzę już przestraszona.

SCENA II

Z jednej strony wchodzi OBERON ze swoim Orszakami, z drugiej TYTANIA ze swoim.

OBERON

Niemile zejście przy świetle księżycy,
Dumna Tytanio!

Konflikt

TYTANIA

Zazdrosny Oberon?

Wróżki, odlećmy, wyrzekłam się bowiem
I towarzystwa, i jego łożnicy.

OBERON

Stój, stój, zuchwała! Czym nie jest twym panem?

TYTANIA

A więc ja twoją powinnam być panią;
Lecz wiem, żeś z wrózek dzielnic się wykradał,
I po dniach całych, w postaci Koryna,
Przy zakochanej śpiewałaś Filidzie
Twoje miłości, grając na multankach⁷⁵.
Po coś tu przybył z kończyn⁷⁶ ziem indyjskich?

Zdrada

⁶⁹żarna — kamienie służące do ręcznego mielenia zboża. [przypis edytorski]

⁷⁰próżno — tu: bez skutku. [przypis edytorski]

⁷¹pielgrzym — tu: wędrowiec. [przypis edytorski]

⁷²udanym — udawanym. [przypis edytorski]

⁷³kmoszki — kumoszki. [przypis edytorski]

⁷⁴mniemany (daw.) — fałszywy. [przypis edytorski]

⁷⁵multanki — instrument dęty. [przypis edytorski]

⁷⁶kończyny — tu: krańce. [przypis edytorski]

Bo twa krzykliwa w buciakach kochanka,
Bo Amazonka, twoja wojowniczką,
Tezeuszowi oddaje dziś rękę,
A tyś ich łożu przyszedł błogosławić.

OBERON

Nie maszli⁷⁷ wstydu, Tytanio, wspominać
O Hippolicie, gdy wiesz, że mi dobrze
Twe z Tezeuszem znane są zaloty?
Czyż z Perygenii⁷⁸ objęć, którą porwał,
W nocy go cieniach nie uprowadziłaś?
Czyż nie twą sprawą połamiał przysięgi
Dane Ariadnie⁷⁹, Egli⁸⁰, Antiopie⁸¹?

Zdrada

TYTANIA

Wszystko to próżne zazdrości wymysły.
I każdą razą⁸², od początku lata,
Kiedy się z moich wrózek zbiorę kołem
W górach, dolinach, na łąkach, wśród lasów,
Przy kamyczkami brukowanym źródle,
Lub przy strumyku trzcina bramowanym⁸³,
Aby przy wiatrów świszczących muzyce
Tańczyć wesoło, ty zawsze kłótniami
Przerywasz tańce nasze i zabawy.
Wiatry też widząc, że na próżno grają,
Mszcząc się, wysały z mórz mgły zaraźliwe,
Na łąd poniosły, a ich obfitością
W taką urosła dumę lada struga,
Że z swoich brzegów, szumiąc, wystąpiła;
I wół na darmo jarzmo⁸⁴ swoje dźwigał,
Rolnik się pocił, młode bowiem zboże
Zgniło, nim brody mogło się doczekać;
Bez owiec hurty⁸⁵ na zalanych polach,
Wron stada bydła tuczą się trupami;
Kregielnie⁸⁶ błotem dzisiaj zapełnione,
A powikłane na łąkach chodniki
Nie zostawiły i śladu po sobie;
Śmiertelnych ludzi głód dręczy; już zima,
A ich wieczorów pieśń nie rozwesela,
Przeto i księżyc, ten król morskich toni,
Błądy od gniewu, za mgłami i deszczem,
Sieje po ziemi tysiączne choroby;
Pory się roku zmieniły w zamęcie,
Na świeże łono róży mróz upada,
Na siwej głowie i na brodzie zimy,

Woda

Głód

Księżyc

⁷⁷nie maszli — czy nie masz (do czasownika dołączona jest partykuła pytajna -li). [przypis edytorski]

⁷⁸Perigenia — w mitologii córka zbrojcy Sinnisa zabitego przez Tezeusza, potem matka syna tego ostatniego. [przypis edytorski]

⁷⁹Ariadna — w mitologii gr. córka króla Krety Minosa, która ofiarowała Tezeuszowi kłębek nici, by ten mógł wyostać się z labiryntu po zabiciu Minotaura. [przypis edytorski]

⁸⁰Ajjele — w mitologii gr. nimfa, jedna z kochanek Tezeusza. [przypis edytorski]

⁸¹Antiopie — Amazonka, siostra Hippolity. [przypis edytorski]

⁸²każdą razą — dziś popr.: za każdym razem. [przypis edytorski]

⁸³bramować — obrębiać, obszywać, tu: otaczać. [przypis edytorski]

⁸⁴jarzmo — rodzaj prymitywnej uprzęży do pługa. [przypis edytorski]

⁸⁵hurta (reg.) — zagroda. [przypis edytorski]

⁸⁶kregielnie — ogólnie: pomieszczenia, w których gra się w gry (w oryginale wspomniani *Nine Men's Morris*, czyli młynek). [przypis edytorski]

Jak na szyderstwo, słodkich lata pączków
Wonne paciorki puszczają na chwilę.
Wiosna i lato, płodna jesień, zima,
Swoje zwyczajne odmieniły barwy,
Świat ich zdziwiony nie może rozróżnić.
Całe to mnogie strasznych klęsk potomstwo
Z naszych wyrosło sporów, naszych kłótni,
My ich początkiem, my ich rodzicami.

Wiosna, Lato, Jesień, Zima

OBERON

Więc napraw wszystko, w twojej to jest mocy,
Przestań się tylko woli mej opierać,
Oddaj w me ręce skradzione pacholę⁸⁷,
Chcę go na pazia.

TYTANIA

Przestań o tym myśleć;
Chłopięcia nie dam za wrózek królestwo.
Moją czicielką jego matka była,
Śród nocy, w wonnym powietrzu indyjskim,
Długie nam chwile na rozmowach biegły.
Czasem, na płowym⁸⁸ morza siedząc brzegu,
Płynące nawy⁸⁹ ścigałyśmy okiem,
Śmiech nas brał, patrząc na ciężarne żagle,
Wydęte tchnieniem rozpustnych wietrzyków;
A ona, pięknym swym płynącym chodem
(W łonie nosiła wtedy moje chłopię),
Po złotym piasku wybrzeża żeglując,
Naśladowała chyżej⁹⁰ nawy podróż,
I niosła, niby z powrotem, drobnostki
Jak drogi towar z dalekiej podróży.
Śmiertelna, zgasła powijając syna;
Dla jej miłości syna tego chowam,
Dla jej miłości dziecka nie opuszczę.

Zabawa, Śmiech

Miłość, Śmierć

OBERON

Jak długo myślisz w tym pozostać borze?

TYTANIA

Do dnia zaślubin Tezeusza może.
Jeżeli z nami tańczyć chcesz bez swarów⁹¹,
Świętować z nami przy blasku księżycy,
Zostań; inaczej opuść nasze koło,
A ja twych zabaw pewno nie zakłócę.

OBERON

Daj mi to chłopię, a zostanę z tobą.

TYTANIA

Nie dam za całe tve królestwo wrózek.
Wróżki, odejdźmy, bo zostając dłużej,
Nazbyt się głośniejszy doczekamy burzy.

⁸⁷pacholę (daw.) — dziecko, chłopiec. [przypis edytorski]

⁸⁸płowy — jasny (zwykle stosowane do włosów lub sierści). [przypis edytorski]

⁸⁹nawa (daw.) — statek. [przypis edytorski]

⁹⁰chyży (daw.) — szybki. [przypis edytorski]

⁹¹swary — spory, kłótnie. [przypis edytorski]

Wychodzi TYTANIA z Orszakim.

OBERON

Więc idź, lecz zanim lasy te opuścisz,
Potrafię za tę ukarać cię krzywdę.
Zbliź się tu, Puku. Przypominasz sobie,
Kiedym raz siedział na szczycie przyładka
I słuchał pieśni, którą mi syrena
Nuciła, siedząc na delfina grzbiecie,
Pieśń tak czarowną, że ucichło morze,
Z sfer swoich gwiazdy spadały szalenie⁹²,
By się dziewicy morskiej przysłuchiwać?

Śpiew

PUK

Pamiętam.

OBERON

Właśnie w tej widziałem chwili
To, czego oczy twe nie mogły dojrzeć:
Pomiędzy ziemią a między księżycem
Lot Kupidyna⁹³, zbrojnego strzałami.
Wziął na cel piękną westalkę⁹⁴ zachodu,
I z taką siłą strzałę z łuku cisnął,
Jakby serc miała przeszycić sto tysięcy;
Ale księżyc zimny, czysty promień
Grot Kupidyna ognisty zagasił,
I nie draśnięta królewska kapłanka
Przeszła w spokojnym, dziewczyczym marzeniu.
Zważałem pilnie, gdzie strzała upadła:
Na mały kwiatek upadła zachodu,
Przód⁹⁵ jak śnieg biały, lecz teraz czerwony
Miłości raną — zowią go bratkami.
Pamiętam, że ci kwiat ten pokazałem;
Leć mi go przynieść. Soku jego siłą
Wyciśniętego na śpiącego oczy,
Mąż lub niewiasta szalenie pokocha
Pierwsze ujrzone żyjące stworzenie.
Kwiat mi ten przynieś, a bądź tu z powrotem,
Nim zdoła miłą upłynąć lewiatan⁹⁶.

Kwiaty

Czary

PUK

W czterdzieści minut okołuję⁹⁷ ziemię *wychodzi*.

OBERON

Gdy w posiadaniu tego będę soku,
Będę czatował na śpiącą Tytanię,
I na jej oczy jedną spuszczyć kroplę,
A co zobaczy naprzód rozbudzona,
Lwa, czy niedźwiedzia, wilka czyli⁹⁸ byka,

Czary, Podstęp

⁹²*z sfer swoich gwiazdy spadały szalenie* — obraz odnosi się do wyobrażenia wszechświata, w którym gwiazdy przymocowane były do obracających się sfer niebieskich. [przypis edytorski]

⁹³*Kupidyn* a. *Kupid* — rzymski bóg miłości, przedstawiany jako mały chłopiec z łukiem i strzałami; jego greckim odpowiednikiem był Amor. [przypis edytorski]

⁹⁴*westalka* — w starożytnym Rzymie kapłanka bogini Westy, zobowiązana do zachowania dziewictwa w czasie pełnienia tej funkcji. [przypis edytorski]

⁹⁵*przód* (daw.) — wprzód, dawniej, wcześniej, przedtem. [przypis edytorski]

⁹⁶*lewiatan* — potwór morski wspominany w Starym Testamencie. [przypis edytorski]

⁹⁷*okołować* — okrążyć. [przypis edytorski]

⁹⁸*czyli* — czy też. [przypis edytorski]

Ruchliwą małpę albo koczkodana,
Pokocha z całą duszy swej potęgą,
I póty czaru z jej nie zdejmę oczu,
(Czego dokonać innym mogę zielem),
Póki mi pazia swojego nie odda.
Lecz kto się zbliża? Jestem niewidzialny,
Słuchajmy, co jest rozmowy ich treścią.

Wchodzi DEMETRIUSZ, za nim HELENA.

DEMETRIUSZ

Ja cię nie kocham, przestań więc mnie ścigać.
Gdzie jest Lizander? Gdzie piękna jest Hermia?
Ja go chcę zabić, ona mnie zabija.
Mówiłaś, że w tym ukryli się gaju;
Lecz jak pień stoję pośród pni tysiąca,
Nie mogę bowiem mojej znaleźć Hermii.
Oddal się, precz stąd! Nie ścigaj mnie dłużej.

HELENA

Ty mnie przyciągasz, magnesie bez serca,
Lecz nie żelazo przyciągasz — me serce
Jak stal niezmiennie. Strać moc przyciągania,
A ja moc stracę iść za twoim śladem.

Miłość niespełniona

DEMETRIUSZ

Alboż cię wabię słowami pochlebstwa?
Czy ci otwarcie, czy jasno nie mówię,
Że cię nie kocham i kochać nie mogę?

HELENA

Dlatego właśnie kocham cię gwałtowniej.
Jestem twym wyżłem, i gdy bić mnie będziesz,
Ja tym pokorniej łasić ci się będę.
Jak twoim wyżłem gardź mną, bij mnie, zgub mnie,
Pozwól mi tylko, jakkolwiek niegodnej,
Gdzie się obrócisz, iść za twoim tropem.
Powiedz, o gorsze w twej miłości miejsce
Mogę cię błagać, jak⁹⁹ psem twoim zostać?
A i to miejsce drogie jest w mych oczach.

Pies

DEMETRIUSZ

Nie kuś zbyt duszy mojej nienawiści;
Patrząc na ciebie, słabo mi się robi¹⁰⁰.

HELENA

A mnie jest słabo, gdy ciebie nie widzę.

DEMETRIUSZ

Wielką skromności twej wyrządzasz krzywdę,
Gdy miasto rzucasz, sama się oddajesz
W ręce człowieka, który cię nie kocha,

⁹⁹jak — tu: niż. [przypis edytorski]

¹⁰⁰patrząc na ciebie, słabo mi się robi — konstrukcja dziś niepoprawna, bo imiesłowowy równoważnik zdania powinien mieć ten sam podmiot, co zdanie główne; dziś popr.: gdy patrzę na ciebie, słabo mi się robi. [przypis edytorski]

Na wszystkie nocy wystawiasz pokusy,
Na złe podszepty samotnej ustroni
Bogate skarby twojego dziewictwa.

HELENA

Moją obroną cnota twoja będzie.
Tam słońce dla mnie, gdzie twarz twoją widzę,
Jakże mam myśleć, że jestem wśród nocy?
Nie ma w tym borze dla mnie samotności,
Ty bowiem dla mnie światem jesteś całym;
Jakże powiedzieć, że jestem tu sama,
Kiedy tu na mnie świat mój patrzy cały?

Miłość

DEMETRIUSZ

Umknę przed tobą, skryję się w paprociach,
Na pastwę dzikich zostawię cię zwierząt.

HELENA

Najdzikszemu zwierzęciu serca twego nie ma.
Gdzie chcesz, uciekaj; starą zmienisz powieść;
Dziś Dafne goni, Apollo ucieka¹⁰¹,
Jastrzębia gołąb, a trwożliwa łania
Tygrysa ściga; daremne ściganie,
Gdy trwoga goni, a ucieka męstwo!

DEMETRIUSZ

Twoich oskarżeń nie chcę dłużej słuchać;
Opuść mnie; jeśli gwałtem chcesz iść za mną,
Pośród gęstwiny krzywdę ci wyrządzą.

Przemoc

HELENA

Ty mnie w świątyni, w mieście i na polu,
Wszędzie mnie krzywdzisz, twoje okrucieństwa
Na pleć mą całą zniewagę rzucają.
Jak wam, o miłość bić nam się nie wolno,
Kobieta tylko słuchać zalot¹⁰² zdolną.
Pójdę za tobą, gorzkie piekła męki
Na niebo zmienię, ginąc z drogiej ręki.

Kobieta, Krzywda

Wychodzą: DEMETRIUSZ i HELENA.

OBERON

Niedługo, nimfo, pomsty będziesz czekać;
Wkrótce on gonić, ty będziesz uciekać.
Wchodzi PUK.
Witaj, wędrowcze, czy przyniosłeś kwiatek?

Zemsta

PUK

Oto jest, królu.

OBERON

Więc daj mi go, proszę.
Znam brzegi wonne, macierzanką słane,

Kwiaty

¹⁰¹ *dziś Dafne goni, Apollo ucieka* — aluzja do mitu gr. o Dafne, która uciekając przed zalotami Apolla zmieniła się w drzewo laurowe. [przypis edytorski]

¹⁰² *zalot* — dziś popr.: zalotów. [przypis edytorski]

Gdzie w cząbrów cieniu fiołki¹⁰³ schowane,
Górą bogaty baldachim rozbity,
Z róż jerychońskich¹⁰⁴ i szypszyny¹⁰⁵ szyty,
Tam, długich tańców rozkoszą zmęczona,
Tytania szuka snu wśród kwiatów łona;
Tam wąż wylinę¹⁰⁶ składa cętkowatą,
Która by mogła wróżek mych być szatą.
Ledwo jej oczy ten sok zwilży śpiące,
Szpetnych ją złudzeń napelnią tysiące.
Weź i ty kroplę, a szukaj po kniei,
Znajdziesz dziewicę, która bez nadziei
Kocha młodziana; zwilż jego źrenice,
Daj tylko bacność¹⁰⁷, by naprzód jej lice
Ujrzał zbudzony. Łatwo go w tym borze
Poznasz po jego ateńskim ubiorze.
Jeśli się wszystko po mej woli stanie,
Miłość i wzgarda zamienią mieszkanie.
Nim kur¹⁰⁸ zapieje, bądź tutaj z powrotem.

PUK

Wszystkie rozkazy twoje spełnię lotem¹⁰⁹.
Wychodzą.

SCENA III

Inna część lasu.

Wchodzi TYTANIA z Orszakami.

TYTANIA

Dalej do tańca, wróżki, i do pieśni!
Na ćwierć minuty rozlećcie się potem:
Część w pączkach róży zabijać robaki,
Z nietoperzami o skórzane skrzydła
Dla moich sylfów¹¹⁰ na szaty wojować,
Część niech krzykliwe odgania stąd sowę,
Na orszak moich duchów hukającą.
Przódki¹¹¹ mnie słodką ukołyszcie pieśnią,
A potem — każda do swojej roboty.

Śpiew

PIEŚŃ

I

I WRÓŻKA

Precz stąd, węże dwużądliste,
Precz stąd, żmijo, precz zjadliwa,
Padalce, jeże kolczyste¹¹²!
Pani nasza tu spoczywa.

¹⁰³fiołki — dla zachowania rytmu słowo to czyta się trzysylabowo: fi-jol-ki. [przypis edytorski]

¹⁰⁴róża jerychońska — roślina pustynna. [przypis edytorski]

¹⁰⁵szypszyna — dzika róża. [przypis edytorski]

¹⁰⁶wylina — pusta skóra pozostała po linieniu węża. [przypis edytorski]

¹⁰⁷daj tylko bacność — sens: postaraj się tylko o to, zapewnij tylko to. [przypis edytorski]

¹⁰⁸kur (daw.) — kogut. [przypis edytorski]

¹⁰⁹lotem — szybko. [przypis edytorski]

¹¹⁰syłfy — duchy powietrza. [przypis edytorski]

¹¹¹przódki (daw.) — najpierw. [przypis edytorski]

¹¹²kolczysty — dziś popr.: kolczasty. [przypis edytorski]

CHÓR

Filomelo¹¹³, ty pieśniami
Do snu lulaj ją tu z nami,
Lula, lula, lulaby¹¹⁴; lula, lula, lulaby.
Niech żadna czarów potęga
Słodkiej pani nie dosięga,
Więc dobranoc, lulaby!

II

II WRÓŻKA

Precz stąd, przędzące¹¹⁵ pająki,
Długonogie precz kosarze¹¹⁶,
Czarne żuki, chrząszcze, bąki.
Precz ślimaku z glistą w parze!

Robak

CHÓR

Filomelo¹¹⁷, ty pieśniami
Do snu lulaj ją tu z nami,
Lula, lula, lulaby; lula, lula, lulaby.
Niech żadna czarów potęga
Słodkiej pani nie dosięga,
Więc dobranoc, lulaby!

II WRÓŻKA

Lećmy! przymknęła źrenice;
Zostawmy jedną strażnicę.

Wychodzą Wróżki — TYTANIA zasypia — Wchodzi OBERON.

OBERON

Niechaj serce tve oładnie,
wyciska kwiat na jej powieki
Kto ci pierwszy w oczy wpadnie.
Schnij z miłości, schnij, szalona,
Czy to kota, czy to dzika,
Czy to rysia, czy bartnika¹¹⁸
Ujrysz naprzód rozbudzona.
Niechaj teraz sen cię ludzi,
Aż cię potwór jaki zbudzi *wychodzi*.

Czary, Zemsta

Wchodzi: LIZANDER i HERMIA.

LIZANDER

Mdlejesz¹¹⁹ znużona, po tym błędząc lesie,
A ja ci wyznam, że zgubiłem drogę;

Błądzenie

¹¹³*Filomela* — w mitologii gr. kobieta uwiedziona przez Tereusa, który następnie uciął jej język, by *rzecz* nie wyszła na jaw. Filomela utkała jednak peplos, na którym napisała, co się stało. Wraz z siostrą zabiły następnie syna Tereusa, podając ojcu jego ciało w potrawce. Bogowie uratowali siostry przed zemstą Tereusa, zmieniając je w ptaki. W wersji z *Metamorfoz* Owidiusza Filomela stała się słowikiem. [przypis edytorski]

¹¹⁴*lulaby* — od ang. *lullaby*: kołysanka. [przypis edytorski]

¹¹⁵*przędzący* — dziś popr.: przędący. [przypis edytorski]

¹¹⁶*kosarz* — drapieżny pająk o długich odnóżach. [przypis edytorski]

¹¹⁷*Filomela* — w mitologii gr. kobieta uwiedziona przez Tereusa, który następnie uciął jej język, by *rzecz* nie wyszła na jaw. Filomela utkała jednak peplos, na którym napisała, co się stało. Wraz z siostrą zabiły następnie syna Tereusa, podając ojcu jego ciało w potrawce. Bogowie uratowali siostry przed zemstą Tereusa, zmieniając je w ptaki. W wersji z *Metamorfoz* Owidiusza Filomela stała się słowikiem. [przypis edytorski]

¹¹⁸*bartnik* — człowiek trudniący się hodowlą leśnych pszczół. [przypis edytorski]

¹¹⁹*mdleć* (daw.) — słabnąć. [przypis edytorski]

Wstrzymaj tu, Hermio, znużoną twą nogę,
Aż nam dzień jasny zbawienie przyniesie.

HERMIA

Dobry Lizandrze, idź spocząć na stronie;
Ja na tych kwiatach złożę moje skronie.

LIZANDER

Niech darń¹²⁰ ta jednym będzie dla nas lożem,
Jak jedną duszę we dwóch ciałach tworzym.

HERMIA

Lizandrze, jeśli kochasz Hermionę,
Z dala ode mnie idź spocząć na stronę.

LIZANDER

Niewinnej myśli nie tłumacz surowo,
Niech miłość pojmie miłości mej słowo.
Chciałem powiedzieć, że miłości siła
Dwa przódę serca na jedno stopiła,
Że jednych przysięg związane łańcuchem,
Dwa przódę ciała, jednym żyją duchem,
Gdy więc przy tobie moją złożę głowę,
To tylko drugą złożę twą połowę.

Miłość

HERMIA

Mego honoru byłoby skrzywdzeniem
Wierność kochanka krzywdzić podejrzeniem.
Lecz, przyjacielu, kochanka cię błaga,
Oddał się tyle, co skromność wymaga
Od cnotliwego męża¹²¹ i dziewczyny.
Tak dobrze. Teraz, dobranoc, jedyny!
A w sercu twoim chowaj miłość stałą,
Póki się z duszą nie rozdzieli ciało.

Cnota

LIZANDER

Amen! Niech Bogi¹²² twe ziszczą błaganie,
Niechaj z miłością i życie ustanie.
Cały swój pokój niech sen na cię zleje!

HERMIA

Nie, nie, połową niech twą skroń owieje!
Zasypiają — Wchodzi PUK.

PUK

Darmo szukam, darmo leczę,
Ateńczyka nie ma w borze,
Na którego bym powiece
Sprawdził, co ten kwiatek może.
Lecz co widzę? W nocy cieniu
Poznaję go po odzieniu.
To on, co z wzdardą odpycha

¹²⁰*darń* — ziemia przerośnięta trawą, poszycie. [przypis edytorski]

¹²¹*mąż* — tu: mężczyzna. [przypis edytorski]

¹²²*Bogi* — dziś popr.: Bogowie. [przypis edytorski]

Biedne dziewczę kochające,
A to ona, marząc, wzdycha
Na wilgotnej rosą łące.
Biedne dziecko spać nie śmiało
Przy swojego kata boku.
Kładę teraz na twym oku
Siłę czarów moich całą.
Odtąd wzdychaj, kochaj stale,
Niech od ócz¹²³ twych sen ucieka.
Zbudź się, skoro się oddalę,
Bo Oberon na mnie czeka *wychodzi*.

Wbiegają: DEMETRIUSZ i HELENA.

HELENA
Stój, choćbyś własną miał zabić mnie dłonią!

DEMETRIUSZ
Prześń daremną dręczyć mnie pogonią!

HELENA
Chceszli¹²⁴ samotną zostawić mnie w lesie?

DEMETRIUSZ
Krok jeden dalej zgubę ci przyniesie *wychodzi*.

HELENA
Straciłam siły wśród marnej gonitwy:
Tym mniejsza łaska, im dłuższe modlitwy.
Gdzie bądź jest teraz, jak Hermia szczęśliwa¹²⁵!
Niebieski urok w oczach jej spoczywa.
Skąd blask jej źrenic? Nie łzy jej go dały,
Bo moje stokroć więcej ich wylały.
Nie, nie, niedźwiedzic szpetność mnie obleka,
Bo na mój widok zwierz dziki ucieka,
I on też, moim strwożony widokiem,
W gęstwiny boru szybkim leci krokiem.
A ja zwierciadła kłamstwu śmiałam wierzyć,
Z Hermii urodą piękność moją mierzyć! —
Któż to? Lizander! Czy zamordowany,
Czyli śpi tylko? Nie ma krwi ni rany.
Jeżeli żyjesz, zbudź się, zbudź, przez Boga!

LIZANDER
Dla ciebie w ogień rzucę się, o droga
Heleno! Cudem natury stworzona,
Serce twe widzę na wskrós¹²⁶ twego łona.
Gdzie jest Demetriusz? Ach, z jaką rozkoszą
Tę darń¹²⁷ krwią jego ręce moje zroszą!

HELENA
Lizandrze, ta ci groźba nie przystoi.
Cóż, że do Hermii marnie wzdycha twojej?

Miłość

¹²³ócz — dziś popr. forma D. l.mn: oczu. [przypis edytorski]

¹²⁴chceszli (daw.) — czy chcesz (czasownik z partykułą pytajną -li) [przypis edytorski]

¹²⁵gdzie bądź jest teraz, jak Hermia szczęśliwa — sens: zgubił się podobnie jak Hermia. [przypis edytorski]

¹²⁶na wskrós — na wylot, przez coś; dziś popr.: na wskrós. [przypis edytorski]

¹²⁷darń — ziemia przerośnięta trawą, poszycie. [przypis edytorski]

Czyż ci nie dosyć, że dusza jej cała
Dla ciebie tylko wiecznym ogniem pała¹²⁸?

LIZANDER

O nie, nie dosyć! Ze łzą żalu w oku
Liczę dnie¹²⁹ przy jej przenużone boku.
Nie Hermii pierś ta, lecz Heleny szuka:
Któż za gołębia nie oddałby kruka?
Wolą człowieka rozum tylko rządzi,
A rozum ciebie najgodniejszą sądzi.
Jak każdy owoc w swej porze dośpiewa¹³⁰,
Tak mej młodości rozum dziś dojrzewa;
Gdy się do szczytu ludzkiej wiedzy dostał,
Dziś rozum woli mej hetmanem¹³¹ został,
I w złotej księdze miłości — twym oku
Czytać chce powieść miłości uroku.

HELENA

Skąd to szyderstwo? Jakiej winy karą¹³²
Twojej pogardy stałam się ofiarą?
Toż ci nie dosyć, że ma biedna dusza
Nie potrafiła z oczu Demetriusza
Wyrwać jednego słodkiego spojrzenia?
Szyderstwem moje zwiększyć chcesz cierpienia?
Czy ciężkiej dla mnie krzywdy w tym nie widzisz,
Że zalotami z nieszczęśliwej szydzisz?
Lecz bądź mi zdrowy! Choć wyznać ci muszę,
Ze szlachetniejszą dawałam ci duszę¹³³.
Ach, że kobietę, którą jeden rzuca,
Jeszcze szyderstwem swym drugi zasmuca *wychodzi*.

LIZANDER

Nie widzi Hermii. Hermio, śpij głęboko!
Niech cię me więcej nie zobaczy oko!
Bo jak słodczy zbytkiem przesylenie
Większe żołądka budzi obrzydzenie,
Lub jak kacerstwo¹³⁴ poznane przenika
Największym wstrętem serce heretyka,
Tak ty, kacerstwo, przesylenie mój, równie
Bądź wszystkich wstrętem, lecz moim bądź głównie!
Odtąd, co sił jest w mej duszy, mej ręce,
Heleny rycerz, Helenie poświęcę *wychodzi*.

Nienawiść

HERMIA

Lizandrze, ratuj! Oderwij tę zmiję
Od mego serca, która krew mą pije.
Co za sen straszny! Patrz, Lizandrze drogi,
Czy widzisz? Cała drzę jeszcze od trwogi.
Lizandrze! Przebóg, zniknął! Wszędzie głucho,

¹²⁸ *pałać* — być rozpalonym, świecić, promienić, doznawać silnych uczuć. [przypis edytorski]

¹²⁹ *dnie* — dziś popr.: dni. [przypis edytorski]

¹³⁰ *dośpiewać* (daw.) — dogrzać a. dojrzewać. [przypis edytorski]

¹³¹ *hetman* — dowódca. [przypis edytorski]

¹³² *jakiej winy karą* — sens: z powodu kary za jaką winę. [przypis edytorski]

¹³³ *szlachetniejszą dawałam ci duszę* — sens: zdawało mi się, że masz szlachetniejszą duszę. [przypis edytorski]

¹³⁴ *kacerstwo* — herezja. [przypis edytorski]

I darmo czeka na odpowiedź ucho.
Ach, powiedz, jaka ustronń cię tu kryje,
Albo samotność i strach mnie zabije!
Zniknął! Niestety! Ale, opuszczona,
W śmierci lub w twoje rzucę się ramiona *wychodzi*.

Miłość, Śmierć

AKT TRZECI

SCENA I

Las.

Królowa wrózek leży uśpiona. — Wchodzą: PIGWA, CICHY, DENKO, FUJARKA, RYJAK i GŁODZIK.

DENKO

Czy zebraliśmy się już wszyscy?

PIGWA

Wszyscy, wszyscy! Co za przedziwne miejsce dla naszej próby! Ta zielona darni¹³⁵ będzie naszą sceną, ten krzak tarniny naszą garderobą, a odegramy sztukę słowo w słowo jak przed księciem.

Teatr

DENKO

Piotrze Pigwo —

PIGWA

Co chce powiedzieć waligóra Denko?

DENKO

Są rzeczy w tej komedii Pirama i Tyzby¹³⁶, które podobać się nie mogą. Naprzód Piram musi dobyć oręża, żeby się własną zabić ręką; takiego widoku nie mogą znieść damy. Co na to odpowiesz?

Samobójstwo

RYJAK

Na Najświętszą Panienkę, straszna to sprawa!

GŁODZIK

Ja bym sądził, że byłoby najlepiej opuścić to samobójstwo na końcu.

DENKO

Uchowaj Boże! Znalazłem lekarstwo na wszystko. Napisz mi prolog¹³⁷, a niech w tym prologu stoi wyraźnie, że nikomu nie zrobimy krzywdy naszymi szablami, i że Piram nie zabił się naprawdę. Dla większej pewności, powiedz im, że ja, Piram, nie jestem Piram, ale nazywam się Denko, a jestem tkaczem z profesji¹³⁸; to im wszelki strach odejmie.

PIGWA

Dobry pomysł; postaramy się o taki prolog, a będzie napisany w ośmio- i sześciogłoskowych wierszach.

DENKO

Nie, dodaj dwie więcej, niech się składa z ośmiu i ośmiu.

RYJAK

A czy się lwa nie zląkną czasem damy?

Strach

GŁODZIK

Przyznam się, że bardzo się tego lękam.

DENKO

Mości panowie, rzecz ta wymaga namysłu. Wprowadzić, czego nie daj Boże, lwa między damy, to rzecz najstraszniejsza, bo nie ma drapieżniejszego ptaka żyjącego od lwa na całej ziemi; trzeba nam to zawsze mieć na pamięci.

Strach, Niebezpieczeństwo

¹³⁵*darni* — ziemia przerośnięta trawą, poszycie. [przypis edytorski]

¹³⁶*Piram i Tyzbe* — historia o nieszczęśliwej miłości, znana z *Metamorfoz* Owidiusza. Kochankowie pochodzili z dwóch rywalizujących ze sobą rodów, a rozmawiali ze sobą poprzez szparę w murze. W drodze na umówione spotkanie wskutek nieszczęśliwego zbiegu okoliczności oboje zaczęli myśleć, że drugie zostało zabite przez lwa. Każde z rozpacz popęliło samobójstwo. Shakespeare wykorzystał ten sam motyw w sztuce *Romeo i Julia*, pisanej równolegle ze *Snem nocy letniej*. [przypis edytorski]

¹³⁷*prolog* — wstęp do dramatu bądź innego dzieła literackiego. [przypis edytorski]

¹³⁸*profesja* — zawód. [przypis edytorski]

RYJAK

A więc trzeba, żeby drugi prolog zapowiedział, że to nie lew.

DENKO

A w dodatku należy ogłosić nazwisko aktora; trzeba, żeby mu widać było pół twarzy przez lwią paszczę, a on sam musi przez ten otwór w takim lub podobnym mówić nonsense: Panie, albo piękne panie, życzyłbym wam, albo prosiłbym was, albo błagałbym was, żebyście się nie lękały, żebyście nie drżały: moim życiem odpowiadam za wasze. Gdybyście myślały, że przychodzę tu jak lew, krucho byłoby ze mną; ale nie, nie jestem taką poczwara¹³⁹, jestem człowiekiem, jak inni ludzie; a tu, zdaje się, że będzie pora, aby powiedział swoje nazwisko i oświadczył po prostu, że się nazywa Cichy, a jest stolarzem z profesji.

PIGWA

I to się da zrobić. Ale dwie jeszcze zachodzą trudności. Pierwsza, jak wprowadzić światło księżycy do izby, bo jak wiecie, Piram i Tyzbe spotykają się przy świetle księżycy.

Księżyc

CICHY

Czy to noc miesięczna¹⁴⁰, w której mamy przedstawić naszą komedię?

DENKO

Do kalendarza! do kalendarza! Zajrzyj do almanachu¹⁴¹, szukaj światła księżycy, szukaj światła księżycy!

PIGWA

Chwała Bogu! Księżyc świeci tej nocy.

DENKO

Możemy więc zostawić otworem jedną połowę okna izby, w której będziemy grali sztukę, a księżyc będzie nam świecił przez okno.

PIGWA

Tak jest, albo też jeden z nas wejdzie z wiązką ciernia i latarnią, a powie, że przychodzi defigurować¹⁴² albo przedstawiać osobę światła księżycy. Ale jest jeszcze druga trudność, musimy mieć mur w wielkiej izbie, bo Piram i Tyzbe, jak powiada historia, przez szparę w murze rozmawiali.

CICHY

Nigdy wam się nie uda wnieść muru do izby. Co ty na to, Denko?

DENKO

Musi który z nas mur przedstawiać. Trzeba, żeby się poproszył gipsem, albo gliną, albo wapnem, na znak, że jest murem, a musi swoje palce tak trzymać; przez tę szparę Piram i Tyzbe będą do siebie szepotali.

PIGWA

Jeśli się to da zrobić, wszystko pójdzie dobrze. A teraz niech siądzie każdy syn swojej matki i recytuje swoją rolę. Piramie, zaczynaj; jak skończysz, wleź za krzak, i tak każdy z kolei wedle swojej roli.

Wchodzi PUK w głębi.

PUK

Co za dreliszki¹⁴³ tutaj hałasują,
Tak blisko wróżek królowej kolebki?
Ha, grają sztukę, więc będę ich widzem,
A na przypadek może i aktorem.

¹³⁹*poczwara* — szkaradna istota, potwór. [przypis edytorski]

¹⁴⁰*miesięczny* (daw.) — księżycowy. [przypis edytorski]

¹⁴¹*almanach* — kalendarz zawierający dodatkowe informacje, zwłaszcza przepowiednie i tablice astronomiczne. [przypis edytorski]

¹⁴²*defigurować* (z łac.) — prezentować, przedstawiać. [przypis edytorski]

¹⁴³*dreliszek* — osoba z niższej klasy społecznej (dosł.: ubrana w drelach, w ubranie robocze). [przypis edytorski]

PIGWA

Mów, Piramie, przybliź się, Tyzby.

PIRAM

Jak kwiatów bezsamicznych pachnące wyziewy —

PIGWA

Balsamicznych, balsamicznych!

PIRAM

— balsamicznych¹⁴⁴ pachnące wyziewy,
Dla mnie ust twoich oddech zapachu ma tyle.
Lecz cicho! Słyszę wrzawę, zaczekaj tu chwilę,
Zobaczę, skąd ta wrzawa i wracam niebawem.

Wychodzi.

PUK

Nie, takiego Pirama świat jeszcze nie widział!

TYZBE

Czy na mnie teraz kolej?

PIGWA

A na kogóż, jeśli nie na ciebie? Należy ci zrozumieć, że wyszedł zobaczyć wrzawę,
którą słyszał i wróci za chwilę.

TYZBE

Promienisty Piramie, biały lilii krzaku,
Lica twe są rumiane, niby listki róży,
Rozkoszny młodzieniaszku, miłuchny żydziaku,
Wierny jak rumak, który biegiem się nie nuży,
Przyjdę do ciebie, drogi, na Nygusa¹⁴⁵ grobie.

Kwiaty

PIGWA

Na Ninusa¹⁴⁶ grobie, człowieku. Ale to nie teraz należało ci mówić, to twoja odpowiedź Piramowi. Recytujesz od razu całą twoją rolę, nie czekając na pytanie. Czas ci wrócić, Piramie, twoja kolej minęła, należało ci stanąć na „biegiem się nie nuży”.

Wchodzi: PUK i DENKO z osłą głową.

TYZBE

Wierny jak rumak, który biegiem się nie nuży.

PIRAM

Gdybym był pięknym, Tyzbe, twoim byłbym tylko —

PIGWA

Potworne dziwi! To figiel diabelski, mości panowie, uciekajmy! Rety!
Wybiegają wszyscy.

PUK

Pognam was, a ze strachu każdy rozum straci,
Będzie się po bagniskach, krzakach, cierniach błąkał,
W niedźwiedzia, konia, ognia, psa, wieprza postaci
Będę ryczał, rzał, palił i szczekał i chrząkał.

Czary, Strach

Wychodzi.

¹⁴⁴balsamiczny — o zapachu żywicy. [przypis edytorski]

¹⁴⁵nygus — (dawne określenie potoczne) leń, człowiek migający się od pracy. [przypis edytorski]

¹⁴⁶Ninus — legendarny władca asyryjski (historia Pyrama i Tyzby miała się dzieć w Babilonii). [przypis edytorski]

DENKO

Czemu oni uciekają? To jakieś hultajstwo z ich strony, żeby mi strachu napędzić.

Wchodzi RYJAK.

RYJAK

O Denko, co się z tobą stało? Co ja widzę na tobie?

Potwór

DENKO

Co widzisz? Widzisz swoją własną osłą głowę, czy nie prawda?

Wychodzi RYJAK — Wchodzi PIGWA.

PIGWA

Bóg z tobą, Denko, Bóg z tobą! Jesteś przedzierzgnięty¹⁴⁷*wychodzi.*

DENKO

Przewąchałem ich hultajstwo. Chcą ze mnie zrobić osła, przestraszyć mnie, jeśli się im uda. Ale ja sobie będę tu spacerował i śpiewał, aby słyszeli, że się nie boję.

Kos z swym piórem czarnym, lśniącym,

Ze swym dziobem cytrynowym,

Drozd ze świstem swoim brzęącym,

Królik¹⁴⁸ z skrzydłem motylowym.

Ptak

TYTANIA

Jakiż mnie anioł z słodkich budzi marzeń?

DENKO

Zięba i wróbel na dachu,

I kukulka czarnobrzucha,

Której mąż niejeden słucha,

Nie śmiąc krzyknąć: „Nie!” ze strachu —

...bo i któż by zważał na pieśń tak głupiego ptaka? kto by chciał ptakowi kłamstwo zadawać, choćby wrzeszczał z całego gardła „kuku”?

TYTANIA

O, śpiewaj jeszcze, słodki śmiertelniku,

Bo piosnka twoja uszy me zachwyca,

Jak twoja postać zachwyca me oczy!

Twój wdzięk mnie wyznać mimowolnie zmusza,

Że lgnie do ciebie cała moja dusza.

Miłość

Miłość, Rozum

DENKO

Zdaje mi się, mościa pani, że to nie dowodzi wcale twojego wielkiego rozumu; choć prawdę mówiąc, rozum i miłość rzadko chodzą w parze za naszych czasów. Tym większa szkoda, że jaki uczciwy sąsiad nie chce ich pojednać. Jak widzisz, że i ja też mogę dowcipkować przy sposobności.

TYTANIA

Bo dowcip¹⁴⁹ w tobie równy twej piękności.

DENKO

Bynajmniej. Ale gdybym miał dosyć dowcipu, żeby się z tego lasu wydostać, miałbym go dosyć na moje potrzeby.

TYTANIA

O, z tego lasu nie chciej się wydostać,

Czy chcesz, czy nie chcesz, musisz tutaj zostać.

Miłość, Przemoc

¹⁴⁷*przedzierzgnięty* (daw.) — przemieniony. [przypis edytorski]

¹⁴⁸*królik* — w oryginale jest *wren*, czyli strzyżyk. [przypis edytorski]

¹⁴⁹*dowcip* (daw.) — rozum. [przypis edytorski]

Wszechwładną panią w wrózek jestem kraju,
Dzielnice moje w wiecznym kwitną maju,
A ja cię kocham. Zostań tylko z nami,
Tysiące wrózek będą ci służkami,
Znosić ci będą perły skryte w morzu,
Śpiewać, gdy uśniesz na kwiecistym łożu.
Tak cię oczyszczą z wszystkich żużli ziemi,
Że będziesz z duchy latał powietrznymi.
Hej, Pajęczynko! Ćmo, Groszkowy Kwiatku, Musztardko!

I WRÓŻKA

Jestem.

II WRÓŻKA

Jestem.

III WRÓŻKA

Jestem.

IV WRÓŻKA

Pani?

WSZYSTKIE

Co nam rozkażesz? Dokąd mamy lecieć?

TYTANIA

Bądźcie uprzejme, służcie temu panu,
Niech wasze tańce będą mu zabawą,
Agrest, morele, morwy jego strawą,
I winogrona, i figi zielone,
I pszczoł torebki miodem napełnione;
Ich udka, woskiem oblane jarzącym,
W oku świetlika zapalone lśniącym,
Będą pochodnią, gdy zechce kochanek
Iść spać wieczorem, albo wstać, gdy ranek.
Powiewem z skrzydeł motyli wachlarzy
Światło miesięczne¹⁵⁰ od śpiącego twarzy
Niezmordowaną ręką odwiewajcie,
Teraz mu pokłon należy oddajcie.

I WRÓŻKA

Witaj, śmiertelniku!

II WRÓŻKA

Witaj!

III WRÓŻKA

Witaj!

IV WRÓŻKA

Witaj!

DENKO

Dziękuję wam z całego serca, mości panowie. Powiedz mi, proszę, twoje dostojne nazwisko.

¹⁵⁰miesięczny (daw.) — księżycowy. [przypis edytorski]

PAJĘCZYŃKA

Pajęczynka.

DENKO

Postaram się o twoją bliższą znajomość, dobry panie Pajęczynko, a jeśli się kiedy w palec skaleczę, nie będę z tobą robił ceremonii¹⁵¹. A twoje nazwisko, uczciwy szlachcicu?

GROSZKOWY KWIAT

Groszkowy Kwiatek.

DENKO

Poleć mnie, proszę, pani Łuszczynce, twojej matce, i panu Strączkowi, twojemu ojcu. Dobry panie Groszkowy Kwiatku, i z tobą także pragnę wejść w bliższe stosunki. Twoje nazwisko, gości panie, jeśli łaska?

MUSZTARDKA

Musztardka.

DENKO

Gości panie Musztardko, dobrze mi jest znana twoja cierpliwość. Iluż to paniczów z twojego domu pożarła ta paskudna olbrzymka sztuka mięsa! Możesz mi wierzyć, że twoja rodzina niemało mi już łez wycisnęła. Pragnę bliższej z tobą znajomości, gości panie Musztardko.

TYTANIA

Wiedźcie go teraz do mojej altany.
Księżyc na ziemię patrzy zapłakany,
A gdy on płacze, kwiat każdy łzy roni
Po dziewiczości jakiej pogwałceniu.
Zwiążcie drogiemu język i w milczeniu
Do mej go wonnej prowadźcie ustroni.

Cisza

Wychodzą.

SCENA II

Inna część lasu.

Wchodzi OBERON.

OBERON

Czy też Tytania już się obudziła?
Kto pierwszy stanął w rozbudzonej oczach,
W sercu jej miłość zapalił szaloną? *Wchodzi PUK.*
To mój posłaniec. Mów, jakiej tej nocy
Wyprawiał dziwy w tym zaklętym borze?

PUK

Pani ma w strasznej kocha się potworze.
Blisko altany kwiecistej, uroczej,
Gdzie sen znużonej pani zamknął oczy,
Banda ateńskiej czeladzi¹⁵² surowa¹⁵³,
Która się we dnie po warsztatach chowa,
Zbiegła się ćwiczyć w dramatycznym dziele,
Którym chce uczcić monarchy wesele.
Największy dudek¹⁵⁴, który deklamował

¹⁵¹a jeśli się kiedy w palec skaleczę, nie będę z tobą robił ceremonii — pajęczynka, bądź chleb z pajęczyną, były niegdyś stosowane jako opatrunek. [przypis edytorski]

¹⁵²czeladź (daw.) — służba, tu ogólnie: ludzie niskiego stanu. [przypis edytorski]

¹⁵³surowy — tu: prymitywny, pozbawiony wykształcenia. [przypis edytorski]

¹⁵⁴dudek — przen. głupek. [przypis edytorski]

Rolę Pirama, gdy się w gąszczy schował,
Niby wychodząc po scenie skończonej,
Dał mi sposobność, że niespostrzeżony
Oślą mu głowę na ramiona rzucił,
A gdy mój aktor do swej Tyzby wrócił,
Na niespodziany widok tabor¹⁵⁵ cały,
Jak dzikie gęsi, gdy strzelca ujrzały,
Albo jak stado kawek czarnopióre,
Na odgłos strzelby, kracząc leci w górę,
W trwodze na wszystkie rozbija się strony,
Tak zniknął tabor aktorów spłoszony.
W popłochu jeden na drugiego pada,
Wzywa pomocy, wrzeszcząc: rozbój! zdrada!
Wielki strach rozum odebrał im mały,
Na bandę zbójców las przemienił cały,
Gdy cierń im zrywa czapki i rękawy,
Im się wydaje, że to zbójców sprawy.
Gdy wszyscy pierzchli¹⁵⁶, Piram z oślą głową
Sam jeden z naszą pozostał królową,
A gdy zbudzona głowę swą podniosła,
Na pierwszy widok pokochała osła.

Strach

OBERON

Nadspodziewanie rzeczy nam się wiodą.
Lecz czy miłości pokropiłeś wodą,
Jak nakazałem, Ateńczyka oko?

PUK

Tak jest. Znalazłem śpiącego głęboko,
Przy jego boku ateńską dziewicę,
Której, zbudzony, najpierw ujrzał lice.

Wchodzą: DEMETRIUSZ i HERMIA.

OBERON

Cicho! Nasz młodzian zbliża się w te strony.

PUK

To jest kobieta; lecz młodzian zmieniony.

DEMETRIUSZ

Czemu kochanka odpychasz surowo?
Dla gorzkich wrogów gorzkie chowaj słowo.

HERMIA

Jak małą słowo dla ciebie jest karą!
Tyś wieczną smutków zrobił mnie ofiarą.
Gdy krew Lizandra dłonie twe wylały,
We krwi po kostki zanurz się już cały
I mnie też zabij!
Jak słońce dniowi, on mi wiernie służył,
Mógłże mnie odbiec, kiedy sen mnie znużył?
Prędzej uwierzę, że ktoś całą ziemię
Na wskroś¹⁵⁷ przewiercił, że księżycą brzemię¹⁵⁸

Rozpacz

¹⁵⁵tabor — tu: grupa ludzi. [przypis edytorski]

¹⁵⁶pierzchnąć (daw.) — uciec. [przypis edytorski]

¹⁵⁷na wskroś — na wylot. [przypis edytorski]

¹⁵⁸brzemię (daw.) — ciężar. [przypis edytorski]

Na drugą stronę przez tę przeszło studnię,
Pogodę słońca zaćmiło południe.
To być nie może; tyś go zabił zradcą:
Twarz zbójcy musi, jak twoja, być bladą.

Kłótnia

DEMETRIUSZ

Twarz zabitego, jak moja, jest białą;
Twe okrucieństwo mnie zamordowało,
Lecz wieczna piękność, zbójco, na twym czole
Błyszczą jak Wenus w swych siostr bledszych¹⁵⁹ kole.

Piękno

HERMIA

Wskrzеси Lizandra mego czy to w stanie?
Wróć mi go, błagam, wróć mi, dobry panie!

DEMETRIUSZ

Przód¹⁶⁰ psom na strawę dałbym jego kości.

HERMIA

Precz, podły kundlu! Dziewiczej skromności
Ty mnie zmusiłeś granice przekroczyć.
Tyżes śmiały czystą krew jego wytoczyć,
Nić jego życia twym przeciąć orężem?
Przestań więc odtąd nazywać się mężem.
Choć raz bądź szczery: czyż ci serca stało¹⁶¹
Obudzonemu w oczy spojrzeć śmiało?
Czyliś śpiącego zabił? Jakie męstwo!
I żmija takie odnosi zwycięstwo;
To żmii sprawa, nigdy żądło gadu¹⁶²
Więcej od ciebie nie sączyło jadu.

DEMETRIUSZ

Hamuj twój zapal; próżny gniew twój wielki;
Jam krwi Lizandra nie wylał kropelki,
I moim zdaniem Lizander twój żyje.

HERMIA

Więc powiedz, błagam, gdzie się teraz kryje?

DEMETRIUSZ

Jakiej nagrody mógłbym za to czekać?

HERMIA

Sprzed moich oczu na zawsze uciekać.
Na dno się ziemi przed twym okiem skryję;
Widzieć cię nie chcę, czy umarł, czy żyje *wychodzi*.

DEMETRIUSZ

Próżno ją gonić w pierwszej gniewu sile,
Wolę tu zostać i spocząć na chwilę.
Dusza tym silniej czuje smutku ciężę¹⁶³,
Kiedy mu z długu sen się nie wywiąże;

Smutek, Sen

¹⁵⁹*siostr bledszych* — mowa o słabiej świecących gwiazdach. [przypis edytorski]

¹⁶⁰*przód* — tu: najpierw. [przypis edytorski]

¹⁶¹*czyż ci serca stało* — sens: czy wystarczyło ci odwagi. [przypis edytorski]

¹⁶²*gadu* — dziś popr.: gada. [przypis edytorski]

¹⁶³*cięża* — tu: ciężar. [przypis edytorski]

Może mu teraz zadatek przyniesie,
Gdy czekać będę na niego w tym lesie *kładzie się*.

OBERON

Ach, coś ty zrobił! Dłoń twa oszukana
Zwilżyła oczy biednego młodziana,
I gdy niewiernym został przeniewierca,
Właś niewiarę do wiernego serca.

Zdrada

PUK

Taki jest gorzki wyrok przeznaczenia:
Gdzie jeden wierny, milion wiarę zmienia.

Wierność

OBERON

Od wiatru szybszy, szukaj po tym borze,
Gdzie się ateńska Helena kryć może;
Smutki bladością lica jej pokryły,
Westchnienia świeżą z jej żył krew wypily.
Jaką bądź sztuką¹⁶⁴ przywiedź tu dziewicę;

PUK

Lecę; me skrzydło powietrze przecina,
Szybsze od strzały z łuku Tatarzyna *wychodzi*.

OBERON

Wsiąknij, kwiatku mój czerwony,
Strzałą Kupida raniony,
Śpiącego oczaruj oko;
A gdy ujrzy ją za chwilę,
Niech w niej widzi blasku tyle,
Co w tych gwiazdach tam wysoko.
Niech na wszystkie swe cierpienia
Błaga od niej wybawienia.

Kwiaty, Miłość

PUK

Armii wróżek kapitanie,
Helena bieży¹⁶⁵ w te strony,
Za nią młodzik odurzony,
Błagający o kochanie;
Wielka nas zabawa czeka.
Co głupszego od człowieka!

Kondycja ludzka

OBERON

Ustąp, bo wrzawa tych ludzi
Demetriusza ze snu zbudzi.

PUK

Gdy dwóch jednej się przymila,
Co za pyszna krotofila¹⁶⁶!
Nie znam piękniejszej zabawy,
Jak pogmatwane tak sprawy.

Miłość, Śmiech

¹⁶⁴ *jaką bądź sztuką* — w dowolny sposób. [przypis edytorski]

¹⁶⁵ *bieżeć* (daw.) — biec. [przypis edytorski]

¹⁶⁶ *krotofila* a. *krotochfila* — żart, farsa. [przypis edytorski]

Wchodzą: LIZANDER i HELENA.

LIZANDER

Nie mów, że szydząc, przysięgi ci kłamię;
Od łez szyderstwo ucieka spłoszone,
Śluby miłości we łzach urodzone
Czystej, rodzimej prawdy noszą znamię.
Zwieszże szyderstwem przysięgę namiętną,
Gdy widzisz na niej wiecznej prawdy piętno?

Łzy

HELENA

Coraz się silniej w własne chwytnas kluby¹⁶⁷.
Przeklęta wojna przez piekło zbudzona,
W której pod wiary ciosem wiara kona!
Nie mnie, lecz Hermii należą te śluby.
Kto dwie przysięgi na dwie kładzie szale,
Sam, jak przysięgi, wagi nie ma wcale;
Na dwóch też szalach śluby tve fałszywe
Piórka nie ważą, jak bajki kłamliwe.

Przysięga

LIZANDER

Gdym jej przysięgał, nie miałem rozsądku.

HELENA

Dziś, gdy ją zdradzasz, nie więcej w nim wątku¹⁶⁸.

LIZANDER

Ale Demetriusz ją, nie ciebie, kocha.

DEMETRIUSZ

Heleno, nimfo, aniele uroczy,
Z czymże porównać zdołam twoje oczy?
Kryształ jest błotem. Co pokus zuchwałych
W twych ust dwóch wiśniach całunkom¹⁶⁹ dojrzałych!
Na szczytach Tauru¹⁷⁰ czysty śnieg zebrany,
Oddechem wschodnich wiatrów przewiewany,
Krukiem się wyda, gdy podniesiesz ręce:
Niech ich dotknięciem usta me poświęcę.

Oko

HELENA

Piekielne męki! Ach, widzę, że chcecie
Społem¹⁷¹ się biednej urągać¹⁷² kobiecie.
Gdyby iskierka honoru w was tlała,
Nigdy bym takiej krzywdy nie doznała.
Czyż wam nie dosyć jest mnie nienawidzić,
Czyli wam jeszcze ze mnie trzeba szydzić?
Gdyby w was dusze, jak twarz, mężów były,
Ust by wam nigdy słowa nie skaziły,
W których mi miłość składacie namiętną,
Gdy wiem, że jestem dla obu was wstrętną.
Spółubiegacie¹⁷³, widzę, się wzajemnie

Honor

¹⁶⁷kluby (daw.) — kajdany, dyby. [przypis edytorski]

¹⁶⁸wątek — tu: sens, konsekwencja. [przypis edytorski]

¹⁶⁹całunek (daw.) — pocałunek. [przypis edytorski]

¹⁷⁰na szczytach Tauru — „Taurydą” nazywano dzisiejszy Krym; na południu znajdują się tam Góry Krymskie. [przypis edytorski]

¹⁷¹społem — wspólnie, razem. [przypis edytorski]

¹⁷²urągać (daw.) — przynosić hańbę, obrażać, znieważać. [przypis edytorski]

¹⁷³spółubiegacie — konkurować. [przypis edytorski]

W miłości ku niej, a w szyderstwie ze mnie.
Prawdziwie, godne bohaterów czyny,
Zdrój łez wyciskać z ocz biednej dziewczyny!
Nigdy dziewicy szlachetne by dusze
Nie wystawiały na szyderstw katusze,
I śmiechem serca jej nie zakrwawiały.

Łzy

LIZANDER

Zbyt, Demetriuszu, jesteś skamieniały.
Wszak kochasz Hermię, ja ci bez wahania
Mych odstępuję praw do jej kochania,
A ty znów przestań myśleć o Helenie,
Kocham ją bowiem na wieki, szalenie.

HELENA

Jeszcze marniejszych słów nigdy szyderca
Nie wyrzekł.

DEMETRIUSZ

Hermię z całego ci serca
Daję, Lizandrze.

LIZANDER

Jeśli kiedy wiarę
Mógł jej przysięgać, dzieje to już stare;
Serce me tylko gościem u niej było,
Dziś do Heleny, do domu, wróciło
I tam zostanie.

Przysięga, Zdrada

DEMETRIUSZ

Heleno, on kłamie.

LIZANDER

Nie bluźń uczuciom, gdyś pojąć nie w stanie,
Lub ciężko za to skarci cię to ramię.
Ale patrz, twoje nadbiega kochanie.

Wchodzi HERMIA.

HERMIA

Jeżeli ciemność świat oku zamyka,
Dźwięk tym potężniej do ucha przenika,
I co na siłę widzenia zmysł traci,
W dwójnasób ciemność słuchowi to płaci.
Jeśli nie mogły me znaleźć cię oczy,
Ucho sprowadził twych słów dźwięk uroczy.
Czemuś mnie odbiegł w samotnej ustroni?

LIZANDER

Nie może zostać, kogo miłość goni.

Miłość

HERMIA

Jakaż cię miłość od mojego łona
Mogła oderwać?

LIZANDER

Miłość nieskończona,
Piękna Helena, przy której spojrzeniu
Blednieją¹⁷⁴ gwiazdy na niebios sklepieniu.
Czyż ci odejście me nie pokazało,
Że bić dla ciebie serce to przestało?

HERMIA

To żart, Lizandrze, twym słowom nie wierzę.

HELENA

I ona z nimi zawarła przymierze!
Widzę, że sobie przyrzekli wzajemnie
Okrutnym żartem gorzko szydzić ze mnie.
Niedobra Hermio, niewdzięczna dziewico!
Miałaś serce sprzysięgać się z nimi,
I pośmiewiska robić mnie ofiarą?
Toż nasze długie, samotne rozmowy,
Godziny w słodkich spędzone marzeniach,
Smutek, gdy czas nas rozdzielił na chwilę,
Wszystko to z twojej wybiegło pamięci?
Dni szkolnych przyjaźń, dziecinna niewinność?
Jak często, Hermio, niby dwie boginie,
Iglą kwiat jeden stwarzałyśmy razem,
Z jednego wzorka, na jednym stołeczku,
Tę samą piosnkę jednym nucąc tonem,
Jak gdyby ręce, głosy, myśli nasze
Jednego tylko ciała były częścią?
Rosłyśmy razem jak podwójna wiśnia,
Pozornie tylko na dwie rozdzielona,
Lecz jedna zawsze pomimo rozdziału;
Na jednym szczepie dwie piękne jagody;
Dwa ciała, ale jedno tylko serce;
Podobne sobie jak herbowe tarcze,
Jednej rodziny jednym strojne hełmem.
Chciałażbyś zerwać starą miłość naszą,
I w zgodzie z nimi z przyjaciółki szydzić?
To nie dziewicy, nie czyn przyjaciółki.
Ja ci z płcią naszą mogę to wyrzucić¹⁷⁵,
Chociaż ja tylko krzywdę całą czuję.

Przyjaźń

Kobieta, Krzywda

HERMIA

Jak mnie namiętne słowa twoje dziwią!
Nie ja to ciebie, ty mnie raczej krzywdzisz.

HELENA

Czyż nie za twoją podnietą Lizander
Szyderczo wielbi moją twarz i oko?
Nie twoją sprawą twój drugi kochanek,
Który przed chwilą nogą mnie odpychał,
Teraz mnie nimfą, boginią nazywa?
Powiedz, dlaczego Demetriusz to prawi¹⁷⁶,

¹⁷⁴blednieć — dziś popr.: blednąć. [przypis edytorski]

¹⁷⁵ja ci z płcią naszą mogę to wyrzucić — sens: mogę ci czynić te wyrzuty, bo nie spodziewałam się takiego zachowania po innej kobiecie. [przypis edytorski]

¹⁷⁶prawić (daw.) — mówić. [przypis edytorski]

Kiedy mnie w głębi duszy nienawidzi?
Czemu Lizander niby się wyrzeka
Twojej miłości, którą płonie cały,
I u nóg moich składa mi przysięgi,
Jeśli nie z twojej woli i podniety?
Ach, jeśli twoich nie posiadam wdzięków,
Twoich powabów i twojego szczęścia,
Jeżeli kocham, co najboleśniej,
Bez wzajemności, godną raczej jestem
Politowania, a nie twej pogardy.

Miłość niespełniona

HERMIA

Słów twoich myśli¹⁷⁷ nie pojmuję wcale.

HELENA

Wytrwaj do końca. Poglądaj¹⁷⁸ żałośnie,
A drwinkuj¹⁷⁹ ze mnie, kiedy się odwrócę,
Mrugajcie wzajem na siebie, do końca
Prowadźcie żarcik tak pięknie zaczęty,
A będą o nim pisały kroniki.
Gdyby w was była litość, wychowanie,
Za cel swych szyderstw nie mnie byście wzięli.
Lecz bądźcie zdrowi, w części ma to wina,
Której zaradzi śmierć lub oddalenie.

LIZANDER

Zostań! Wymówek słuchaj mych, Heleno,
Piękna Heleno, życie me, ma duszo!

HELENA

Cudownie!

HERMIA

Drogi, przestań tak z niej szydzić.

DEMETRIUSZ

Głuchy na prośbę, usłucha przymusu.

LIZANDER

Marny twój przymus, jak marna jej prośba;
Z twych gróźb bezsilnych, jak z próśb jej, się śmieję.
Heleno, ja cię kocham, na me życie!
To życie, którym chętnie gotów stracić,
By kłamstwo zadać temu, który mówi,
Że cię nie kocham.

Niebezpieczeństwo, Miłość

DEMETRIUSZ

On nigdy nie zdoła
Jak ja cię kochać.

miłość, pojedynek

LIZANDER

Jeżeli tak mówisz,
Chodź, dowiedz tego.

¹⁷⁷myśl — tu: sens. [przypis edytorski]

¹⁷⁸poglądać (daw.) — spoglądać, patrzeć. [przypis edytorski]

¹⁷⁹drwinkować (daw.) — drwić, żartować. [przypis edytorski]

DEMETRIUSZ

I owszem, natychmiast.

HERMIA

Lizandrze, powiedz, co to wszystko znaczy?

LIZANDER

Precz stąd, murzynko!

DEMETRIUSZ

Hola, mości panie!

Sierdzisz się¹⁸⁰, widzę, chcesz niby pokazać,
Że idziesz za mną, ale się nie ruszasz;
Bardzo potulny z ciebie, widzę, człowiek.

LIZANDER

Puść mnie, kocico, obrzydły łopuchu,
Albo cię z siebie jak węża otrząsnę!

Gniew

HERMIA

Co się to znaczy? Skąd to grubiaństwo,
Drogi kochanku?

LIZANDER

Ja, drogi kochanku?

Oddal się, precz stąd, żółta Tatarzynko!

HERMIA

Czy nie żartujesz?

HELENA

Żartujecie razem.

LIZANDER

Dotrzymam mego słowa, Demetriuszu.

DEMETRIUSZ

Daj na to oblig¹⁸¹, bo jak teraz widzę,
Twe słowo złamać lekka może ręka.

LIZANDER

Cóż ja mam począć? Czy chcesz, bym ją zabił?
Nie chcę jej krzywdzić, choć jej nienawidzę.

Krzywdą, Nienawiść

HERMIA

Krzywdą największą twoja mi nienawiść.
Nienawiść! Za co? Drogi, co się stało?
Czyż ja nie Hermia? Czy ty nie Lizander?
Jestem tak piękną, jak byłam przed chwilą,
Wszakże tej nocy jeszcze mnie kochałeś,
Ach, i tej nocy rzuciłeś mnie także!

¹⁸⁰sierdzić się (daw.) — złościć się. [przypis edytorski]

¹⁸¹oblig (daw.) — zobowiązanie, zwłaszcza na piśmie. [przypis edytorski]

Czemuś mnie rzucił? O, uchowaj Boże!
Naprawdę? Powiedz.

LIZANDER

Naprawdę, przysięgam.
Nigdy już spotkać z tobą się nie chciałem.
Więc przestań wątpić, wyrzecz się nadziei,
Bo to nie żarty, lecz prawda, że z serca
Brzydę się tobą, a kocham Helenę.

HERMIA

Ha, ty kuglarko¹⁸², miłości złodzieju!
Kwiatów robaku! więc w nocy przybyłaś
I serce memu skradłaś kochankowi?

Robak

HELENA

Pięknie, na honor! Nie masz więc skromności,
Niemaszże w sobie dziewiczego wstydu?
Więc pragniesz gwałtem z moich ust łagodnych
Niecierpliwości wywołać odpowiedź?
Fe, wstydz się, lalko, wstydz, komediantko¹⁸³!

HERMIA

Lalko? dlaczego? O, teraz rozumiem,
Porównywając¹⁸⁴, widzę, naszą kibić¹⁸⁵,
Nie zapomniała o swej wysmukłości,
I swoim wzrostem, swym olbrzymki wzrostem,
Przemogła¹⁸⁶ na nim; nie ma wątpliwości.
Także więc w jego poważaniu wzrosłaś,
Że się przy tobie karlicą wydaję?
Więc jestem małą, malowana tyczko,
Powiedz, jak małą? Ja ci tylko powiem,
Żem nie do tego stopnia jeszcze małą,
By me paznokcie ócz¹⁸⁷ twych nie dosięgły.

Ciało

HELENA

Panowie, błagam, choć ze mnie szydzicie,
Brońcie mnie od niej¹⁸⁸! Nie byłam swarliwą¹⁸⁹,
Do obelg nie mam najmniejszego daru
I mam prawdziwie dziewiczą lęklivość.
Brońcie mnie od niej! Może się wam zdaje,
Że się potrafię sam na sam z nią mierzyć,
Bo trochę niższą wzrostem jest ode mnie —

HERMIA

Niższą? Znowu niższą?

¹⁸²kuglarka — sztukmistrzyni, oszustka. [przypis edytorski]

¹⁸³komediantko — ze względu na rytm czytamy ten wyraz tak, by miał 5 sylab (komedyjantko). [przypis edytorski]

¹⁸⁴porównywając — dziś popr.: porównując. [przypis edytorski]

¹⁸⁵kibić (daw.) — talia. [przypis edytorski]

¹⁸⁶przemóc (daw.) — zwyciężyć. [przypis edytorski]

¹⁸⁷ócz — dziś popr. forma D. l.mn: oczu. [przypis edytorski]

¹⁸⁸brońcie mnie od niej — dziś popr.: brońcie mnie przed nią. [przypis edytorski]

¹⁸⁹swarliwy (daw.) — kłótlivy. [przypis edytorski]

HELENA

Dobra moja Hermio,
Nie bądź, przez Boga, tak dla mnie okrutną!
Wszakże ja zawsze kochałam cię, Hermio,
Nigdy ci żadnej nie zrobiłam krzywdy,
Chyba gdym w szale miłości zdradziła
Twoją ucieczkę; on pobiegł za tobą,
A ja, przez miłość, pośpieszyłam za nim,
Lecz on mnie słowem odgonił surowym,
Wzgardą, ciosami, śmiercią nawet groził.
I teraz pozwól w pokoju mi odejść,
A ja do Aten z mym wrócę szaleństwem
I mym widokiem dręczyć cię przestanę.
Pozwól mi odejść! Patrz, jak jestem prostą
I jak potulną.

Zdrada

HERMIA

A któż cię tu trzyma?

Miłość, Szaleniec

HELENA

Szalone serce, które tu zostawiam.

HERMIA

Z kim? Czy z Lizandrem?

HELENA

O nie! Z Demetriuszem.

LIZANDER

Nie bój się, ona nie zrobi ci krzywdy.

DEMETRIUSZ

Nie, mości panie, choć trzymasz jej stronę.

HELENA

O, wiem, jak śmiałą i chytrą jest w gniewie;
Piekielną jęzdą w szkole jeszcze była
I zapalczywą, chociaż wzrostem małą.

Gniew

HERMIA

I znowu małą? Wciąż niską i małą?
Długoż mnie jeszcze krzywdzić pozwolicie?
Puście mnie do niej!

Krzywdza, Gniew

LIZANDER

Precz mi stąd, karlico,
Niedostrzeżony pęcetku¹⁹⁰ sporysza¹⁹¹,
Żołędzi!

DEMETRIUSZ

Jesteś nazbyt pochopliwy¹⁹²
W służbie osoby, która tobą gardzi.

¹⁹⁰pęcetek (reg.) — węzełek, przen. dziecko, tu raczej: zarodek. [przypis edytorski]

¹⁹¹sporysz — pasożytniczy grzyb, atakujący kłosa żyta. [przypis edytorski]

¹⁹²pochopliwy — działający szybko i w sposób nieprzemysłany; dziś popr.: pochopny. [przypis edytorski]

Daj pokój¹⁹³. Przestań mówić o Helenie,
Nie bierz jej strony, bo jeśli raz jeszcze
Choć słówko do niej o miłości powiesz,
Zapłacisz drogo.

LIZANDER

Puściła mnie teraz
Jeśli masz serce, idź za mną rozstrzygnąć,
Czyje są lepsze prawa do Heleny.

DEMETRIUSZ

Za tobą? Raczej z tobą, lub przed tobą ¹⁹⁴.

Wychodzą: LIZANDER i DEMETRIUSZ.

HERMIA

Oto są twoje sprawki, mościa panno!
Nie cofaj kroku.

HELENA

Nie ufam ci wcale,
Przed twym przeklętym uciekam widokiem,
Lecz jeśli skorsze¹⁹⁵ do walki twe ręce,
To dłuższe moje nogi do ucieczki *wybiega*.

HERMIA

Nie wiem, co mówić; jestem jak szalona!

Wybiega za HELENĄ.

OBERON

To twe niedbalstwo. Znów się omyliłeś,
Lub złe swe figle płatasz dobrowolnie.

PUK

Wierzaj mi¹⁹⁶, królu, to była omyłka.
Wszak powiedziałeś, że go łatwo w borze
Poznam po jego ateńskim ubiorze.
Czyliż zgrzeszyłem, jeśli sok uroczy
Na ateńskiego męża wylał oczy?
Lecz nie żałuję błędu, bo ich swary,
Wyznaję, królu, bawią mnie bez miary.

OBERON

Skrzyżować miecze wybiegli szalenie,
Więc leć i wkoło nocy roztocz cienie,
Niech jasne gwiazdy, co na niebie płoną,
W mgle jak Acheron czarnej znów utoną;
W gęstwinach lasu obłąkaj¹⁹⁷ rywali,
Nie dozwól, aby kiedy się spotkali;
Czasem Lizandra naśladowaj ton mowy,

¹⁹³daj pokój — dziś: daj spokój. [przypis edytorski]

¹⁹⁴Za tobą? Raczej z tobą, lub przed tobą. — sens: mnie się bardziej spieszy do tego pojedynku. [przypis edytorski]

¹⁹⁵skorsze — szybsze. [przypis edytorski]

¹⁹⁶wierzaj mi — dziś popr.: wierz mi. [przypis edytorski]

¹⁹⁷obłąkać — tu: spowodować, by się zgubili. [przypis edytorski]

I Demetriusza gorzkimi karć słowy,
To jak Demetriusz drażń gniew przeciwnika,
A wciąż niech jeden przed drugim umyka,
Aż nietoperza skrzydłami otoczy
Sen, obraz śmierci, znużone ich oczy.
Lizandra oko zwilż sokiem tych liści,
On mu źrenice z uludzeń oczyści,
Wzrok mu zwyczajny swoją zwróci siłą,
I ujrzy znowu wszystko, jak wprzód było,
A sprawa cała, za ich rozbudzeniem,
Marnym się tylko wyda im marzeniem,
W zgodzie do Aten z tej wrócą podróży,
Do dni ich końca nic jej nie zachmurzy.
To twoja sprawa, a ja, gdy królowa
W me ręce odda indyjskie pacholę,
Z potwornych złudzeń oczy jej wyzwolę,
I wszędzie zgoda zakwitnie znów nowa.

PUK

Czas nagli, królu; szybkie nocy smoki
W bystrym polocie¹⁹⁸ sieką już obłoki,
A tam jutrzienka świt już zapowiada,
Na cmentarz duchów powraca gromada,
Już potępieńców spłoszonych tłum cały,
Śród dróg rozstajnych śpiących, lub śród morza,
Do robacznego znów powrócił łoża;
Duchy przed światłem z swej się woli kryją
I z czarną nocą w wiecznych ślubach żyją.

Duch

OBERON

Lecz my przed jasnym nie pierzchamy rankiem.
Częstom z jutrzienki polował kochankiem;
Bez trwogi głębie lasu przebiegamy,
Choć wschód otworzy swoje złote bramy,
Draśnie Neptuna¹⁹⁹ blaskiem swych promieni,
Zielone wody na złoto przemieni.
Leć, nie trać chwili, by przed wschodem słońca
Do szczęśliwego przywieść²⁰⁰ rzeczy końca *wychodzi*.

PUK

Przez doliny, góry, wody,
Pójdą za mną w korowody,
Ja co trwożę siola, grody,
Pójdę z nimi w korowody.
Nadchodzi jeden.

Błądzenie

LIZANDER

Gdzie, Demetriuszu, szukać
mam twej głowy?

PUK

Tu na cię czekam, przyjdź, jestem gotowy.

¹⁹⁸ *polot* — tu: lot. [przypis edytorski]

¹⁹⁹ *Neptun* — w mitologii gr. bóg morza. [przypis edytorski]

²⁰⁰ *przywieść* (daw.) — przyprowadzić, doprowadzić. [przypis edytorski]

LIZANDER
Przybywam.

PUK
Idźmy na równiejsze pole.

Wybiega LIZANDER — *Wchodzi* DEMETRIUSZ.

DEMETRIUSZ
Gdzieżeś, Lizandrze, tchórzliwe pachole?
Uciekasz, widzę, fałszywy junaku²⁰¹;
Odpowiedz, w jakim schowałeś się krzaku?

PUK
Gwiazdy, jak widzę, wyzywasz zuchwale,
Językiem walczysz w bohaterskim szale,
Chowasz się jednak; pokaż się tu, chłopię,
Różgą cię tylko jak dziecko wykropię,
Byłoby hańbą karcic cię orężem.

DEMETRIUSZ
Mam cię, na koniec.

PUK
Idź za moim głosem,
Tam zobaczymy, kto lepszym jest mężem,
Tam się na koniec z swoim spotkasz losem.

Pojedynek

Wychodzą — *Wraca* LIZANDER.

LIZANDER
Ciągłe wyzywa, a ciągle ucieka,
Idę, gdzie woła, a gdzie on nie czeka;
Skrzydeł mu, widzę, strach pożyczył chyży²⁰²,
Żadna mnie pogoń do niego nie zbliży,
W nocy na dzikie zagnany bezdroże
Znużone ciało na chwilę tu złożę, *kładzie się*
A gdy się słońce na niebie pokaże,
Znajdę zuchwalca i, jak godzien, skarzę.

Zasypia — *Wchodzi*: PUK i DEMETRIUSZ.

PUK
Nigdyż cię, tchórze, dopędzić nie zdołam?

DEMETRIUSZ
Jeśli masz serce, przybądź, tu cię wołam,
Ale uciekasz, bo trwoga cię toczy,
Nie masz odwagi raz spojrzeć mi w oczy.
Gdzież jesteś?

PUK
Tutaj.

²⁰¹ *junak* (daw.) — odważny młodzieniec. [przypis edytorski]

²⁰² *chyży* (daw.) — szybki. [przypis edytorski]

DEMETRIUSZ

Daremno czas tracę.
Wszystkie te żarty z lichwą²⁰³ ci zapłacę,
Gdy dzień mi twoją kryjówkę odsłoni.
Na teraz próżnej zrzekam się pogoni,
I na tej zimnej wypocznę darninie;
Lecz odwleczona chłosta cię nie minie.

Kładzie się i zasypia. — *Wchodzi* HELENA.

HELENA

Nigdyż się nocy nie doczekam końca,
Bym, pocieszona jasną twarzą słońca,
Mogła uciekać daleko od ludzi,
Których me biedne towarzystwo nudzi?
Przybądź, śnie słodki, niech w skrzydeł twych cieniu
Chwilę o własnym zapomnę istnieniu! *zasypia.*

Sen

PUK

Co? Troje tylko? Czwarta przyjdzie skoro²⁰⁴,
I złożą piękne dwie pary we czworo.
Zapłakana już nadchodzi.
Ten Kupido²⁰⁵, łotr malutki,
Co za męki, co za smutki
W sercach biednych kobiet rodzi!

Miłość, Smutek

Wchodzi HERMIA.

HERMIA

W tej rozpaczliwej, bolesnej podróży,
Oblana rosą, odarta przez głogi,
Iść dalej, czołgać nie mogę się dłużej,
Bo woli służbę wymówiły nogi.
Tu spocznę. Niechaj Lizandra Bóg strzeże,
Jeśli się szablą zetną dwaj rycerze! *kładzie się.*

PUK

Na tej trawie
Śpij głęboko!
Ja naprawię
Twoje oko
Niezawodnych lekarstw siłą.
Wyciska sok na oczy LIZANDRA.
Znów zbudzony
Bądź jej cieniem,
Zachwycony
Jej spojrzeniem.
Wszystko będzie znów, jak było.
Swoją do swojej znowu wróci,
Swoją Kasię znajdzie Maciej,
Nikt się niczym nie zasmuci,
I chłop klaczy swej nie straci.

Czary

Wychodzi PUK.

²⁰³z *lichwą* — z nawiązką, z procentem. [przypis edytorski]

²⁰⁴*skoro* (daw.) — szybko. [przypis edytorski]

²⁰⁵*Kupido* a. *Kupidyń* — rzymski bóg miłości, przedstawiany jako mały chłopiec z lukim i strzałami; jego greckim odpowiednikiem był Amor. [przypis edytorski]

DEMETRIUSZ, LIZANDER, HELENA i HERMIA zostają uśpieni.

AKT CZWARTY

SCENA I

Las.

Wchodzą: TYTANIA i DENKO w orszaku Wróżek. OBERON w głębi, niewidziany.

TYTANIA

Na łożę z kwiatów przyjdź tu do kochanki,
Niech się z twym pięknym obliczem popieszczę,
Głowę twą lśniącą ustroję w róż wianki,
Długie tve uszy wycaluję jeszcze.

DENKO

Gdzie Groszkowy Kwiatek?

GROSZKOWY KWIATEK

Jestem.

DENKO

Podrap mnie w głowę, Groszkowy Kwiatku! A gdzie *monsieur*²⁰⁶Pajęczynka?

PAJĘCZYŃKA

Jestem.

DENKO

Monsieur Pajęczynko, dobry *monsieur*, weź w rękę twój oręż i zabij mi czerwonego bąka na wierzchołku ostu i, dobry *monsieur*, przynieś mi miodowy jego pęcherzyk. Tylko bądź ostrożny w tej wyprawie, a nade wszystko, dobry *monsieur*, daj baczność²⁰⁷, żeby nie pękł pęcherzyk, bo byłoby mi bardzo przykro, gdybym cię zobaczył osmarowanego miodem. Gdzie *monsieur*Musztardka?

MUSZTARDKA

Jestem.

DENKO

Daj rączkę, *monsieur*Musztardko. Tylko proszę, bez ceremonii, dobry *monsieur*.

Sługa

MUSZTARDKA

Co pan rozkaże?

DENKO

Nic, dobry *monsieur*, tylko, żebyś pomógł drapać mnie kawalerowi Pajęczynce. Muszę zajrzeć do balwierza²⁰⁸, bo zdaje mi się, że jestem okrutnie włochaty na twarzy, a tak jestem delikatnym osłem, że byle mnie włoszek zalechtał, muszę się drapać.

TYTANIA

Czy chciałbyś słuchać muzyki, kochanku?

muzyka

DENKO

Mam ja niezgorsze ucho do muzyki. Niech mi zagrają w bębenek i fujarkę.

TYTANIA

Powiedz, mój słodki, co byś chciał na obiad?

DENKO

A jużci miarkę obroku²⁰⁹. Chętnie bym przegryzł dobrego, suchego owsa. Zdaje mi się także, że wielki mam apetyt na wiązkę siana. Nie ma jak dobre, pachnące siano!

²⁰⁶*monsieur* (fr.) — pan. [przypis edytorski]

²⁰⁷*dać baczność* (daw.) — uważać. [przypis edytorski]

²⁰⁸*balwierz* (daw.) — cyrulik, fryzjer. [przypis edytorski]

²⁰⁹*obrok* — pasza dla koni. [przypis edytorski]

TYTANIA

Mam śmiałą wróżkę, która pójdzie szukać
Świeżych orzechów w spichlerzu wiewiórki.

DENKO

Wolałbym raczej garść lub dwie garście suchego grochu. Ale nakaż, proszę, twoim
ludziom, żeby mi nie przeszkadzali, bo czuję wielką do snu ekspozycję²¹⁰.

TYTANIA

Śpij! Ja cię w moje owinę ramiona,
A wy, me wróżki, wszystkie się oddalcie.
Tak powój w czule swe uściski bierze
Wonny wiciokrzew²¹¹; twarde palce wiązu
Tak bluszcz pierścieniem swych gałązek ścisła.
O, jak cię kocham! szaleję za tobą! *Usypiają.*

Sen, Miłość

OBERON *występuje* — *Wchodzi* PUK.

OBERON

Witaj, Robinie! Spójrzaj, co za widok!
Nad jej szaleństwem już litość mnie bierze,
Bo gdym przed chwilą spotkał ją za lasem,
Dla tego durnia zbierającą zioła,
W gniewie surowym skarciłem ją słowem,
Włochate bowiem skronie tego osła
Ubrała w wonny świeżych kwiatów wianek,
A rosa, która czasami błyszczała
Na pączkach, niby wschodnich pereł sznurek,
Teraz świeciła w pięknych kwiatów oku
Jak lzy żaloby nad wielką ich hańbą.
Gdym wyrzutami gniew mój zaspokoił,
O przebaczenie prosiła w pokorze,
Więc zażądałem pazia, jej podrzutka,
Posłuszna, jedną z swych wróżek posłała,
Aby pacholę²¹² przywiodła²¹³ natychmiast
Do mojej w wróżek królestwie altany.
Już mam to chłopię; aby jej zapłacić,
Tę hydny²¹⁴ z oczu jej zdejmę uludę.
Ty, dobry Puku, pożyczoną głowę
Zdejm z ateńskiego ramion czeladnika,
Ażeby razem z innymi zbudzony
Mógł z nimi także do Aten powrócić,
O wszystkich nocy tej wypadkach myśleć
Jak o marzeniu tylko nieprzyjemnym.
Lecz naprzód wróżek królowę wyzwolę.
Dotyka jej oka zieleń.
Bądź, jak wprzód byłaś, niech obłęd uleci,
Niech oko twoje będzie, jak przód było;
Diany²¹⁵ pączek wśród Kupida²¹⁶ kwieci

Hańba, Głupota

Czary

²¹⁰bo czuję wielką do snu ekspozycję — sens: mam wielką ochotę na sen; od łac. *expono* — wystawić (na coś). [przypis edytorski]

²¹¹wiciokrzew — krzew lub pnącze charakteryzujące się czerwonymi jagodami. [przypis edytorski]

²¹²pacholę (daw.) — dziecko, chłopiec. [przypis edytorski]

²¹³przywieść (daw.) — przyprowadzić. [przypis edytorski]

²¹⁴hydny (daw.) — ohydny. [przypis edytorski]

²¹⁵Diana — dziewicza bogini z mitologii rzymskiej (jej greckim odpowiednikiem była Artemida), patronka polowań, związana z kultem księżycy. [przypis edytorski]

²¹⁶Kupid a. *Kupidyn* — rzymski bóg miłości, przedstawiany jako mały chłopiec z lukami i strzałami; jego greckim odpowiednikiem był Amor. [przypis edytorski]

Dokona cudu czarów swoich siłą.
Zbudź się, Tytanio, z długiego uspienia!

TYTANIA

Ach, Oberonie, jak straszne marzenia!
Toż mi się zdało, że kochałam osła.

OBERON

To twój kochanek.

TYTANIA

Jakże się to stało?
Jak się nim teraz duszą brzydzę całą!

OBERON

Cicho! Robinie, odejm²¹⁷ mu tę głowę.
Teraz, Tytanio, niech twoja muzyka
Na pięciu śpiących głęboki sen zleje,
Nie do snu, ale do śmierci podobny.

Muzyka, Czary

TYTANIA

Zmysł ich, muzyko, snem owion głębokim!

PUK

Zbudzony, własnym twym patrz głupim okiem!

OBERON

Uderz, muzyko! *cicha muzyka* Twą dłoń daj mi drogą,
Kolebkę śpiących lekką trąćmy nogą,
Bo przyjaźń w dawnej wróciła nam mocy.
W książęcym domu jutro, o północy,
Błogosławieństwa poniesiem życzenia
Na wszystkie jego przyszłe pokolenia,
A z Tezeuszem dwie kochanków pary
Złączą się węzłem miłości i wiary.

Muzyka, Błogosławieństwo,
Ślub

PUK

Królu wróżek, już skowronek
Wita pieśnią bliski dzionek.

Świt

OBERON

Więc ze smutkiem i milczeniem
Za niknącym gońmy cieniem;
Prędzej świat oblecimy wkoło
Niż księżycy błędne czoło.

TYTANIA

Lećmy, królu! powiesz w locie,
Jakim sen mnie ujął cudem
Między śmiertelników ludem,
Na niegodnym wróżki błocie.

Sen

Wychodzą — *Słychać za sceną odgłos rogów.* — *Wchodzą:* TEZEUSZ, HIPPOLITA, EGEUSZ
i ich Orszaki.

²¹⁷ *odejm* — dziś popr. forma trybu rozkazującego lp.: odejmij. [przypis edytorski]

TEZEUSZ

Niech gajowego przywoła z was jeden,
Bo po obrzędzie święta dokonany,
Gdy cały ranek swobody nam został,
Niech moja droga usłyszy muzykę
Moich ogarów. W zachodniej dolinie
Niech je natychmiast strzelcy rozsforują²¹⁸.
Idźcie, powtarzam, szukać gajowego.
Piękna królowo, z tamtej góry szczytu
Ogarów moich usłyszysz muzykę
Z odgłosem echa dźwięcznie pomieszana.

Polowanie

HIPPOLITA

Byłam obecną, gdy Alcyd²¹⁹ z Kadmusem²²⁰,
W kretańskich górach, z sforą psów spartańskich,
Razem polować na niedźwiedzia wyszli.
Nigdy równego nie słyszała grania,
Bo oprócz lasów, niebios a i rzeki,
Wszystko się jednym zdało tylko brzękiem,
Nigdy słodsze nie słyszała grzmotu.
Rozstroju głosów harmoniczniejszego.

TEZEUSZ

Moje ogary spartańskiej są rasy,
Tak cętkowane i tak są wargate²²¹,
Uszy ich rosę zmiatają poranną,
Nogi ich krzywe, jak tesalskich byków
Wielkie podgardla; powolne są w biegu,
Ale ich głosy jak dzwonki dobrane.
Nigdy się miłsze nie żeniło granie
Z krzykami strzelców i rogów odgłosem
W Lacedemonie²²², Krecie lub Tesalii²²³.
Usłyszysz sama. —
Lecz cóż to za nimfy?

Pies

EGEUSZ

To moja córka uśpiona, mój królu,
To jest Lizander, a przy nim Demetriusz,
A to Nedara córka jest, Helena.
Dziwię się, co ich zebrało tu razem.

TEZEUSZ

Pewno o świcie wyszli, by obchodzić
Majowe święto, i tu pośpieszyli
Blasku naszemu przydać orszakowi.
Lecz, Egeuszu, czy nie dziś Helena
Ma nam swój wybór stanowczo objawić?

EGEUSZ

Tak jest, dziś, królu.

²¹⁸rozsfórować — spuścić ze smyczy. [przypis edytorski]

²¹⁹Alcyd — przydomek Heraklesa. [przypis edytorski]

²²⁰Kadmus a. Kadmos — w mitologii gr. założyciel Teb. [przypis edytorski]

²²¹wargaty — z wielkimi, obwisłymi wargami. [przypis edytorski]

²²²Lacedemon — Sparta. [przypis edytorski]

²²³Tesalia — region w Grecji na południe od Macedonii. [przypis edytorski]

TEZEUSZ

Idź więc, a każ strzelcom,
Aby ich rogów zbudzili odgłosem.

Rogi i krzyki za sceną. — DEMETRIUSZ, LIZANDER, HERMIA i HELENA zrywają się zbudzeni.

TEZEUSZ

Dzień dobry! Święty minął już Walentyn,
A dziś dopiero ptaszki się tu parzą?

LIZANDER

Przebac mi, królu! *Klękają wszyscy przed TEZEUSZEM.*

TEZEUSZ

Tylko proszę, wstańcie.
Wiem, że was miłość zrobiła wrogami,
Skądże ta zgoda? Jaką mogła sprawą²²⁴
Nienawiść starej wyrzec się zazdrości,
I bez obawy spać przy nienawiści?

LIZANDER

Nie mogę, królu, jasno odpowiedzieć,
Na pół uspiiony, a na pół zbudzony.
Sam nie wiem, w jaki przybyłem tu sposób,
Lecz mi się zdaje — chciałbym prawdę wyznać —
Lecz tak jest, teraz sobie przypominam,
Z Hermią tu przybył; myślą było naszą
Opuścić miasto, aby się ratować
Od ateńskiego prawa surowości.

Prawo

EGEUSZ

Skończ, dosyć na tym! Niech na jego głowę
Cała surowość praw ateńskich spadnie.
Chcieli ucieczką skrać nam, Demetriuszu,
Tobie małżonkę, a mnie moją wolę,
Aby ma córka żoną twoją była.

DEMETRIUSZ

Z ust się Heleny dowiedziałem, królu,
O ich ucieczce, a wściekłością gnany,
Do tego gaju pobiegłem za nimi,
A miłość za mną pognąła Helenę.
Lecz teraz, królu, nie wiem, jaką siłą,
Siłą cudowną, miłość ma dla Hermii
Jak śnieg stopniała, zdaje mi się teraz
Jak przypomnienie błyszczącego cacka²²⁵,
Za którym w moim dzieciństwie goniłem.
Dziś moją wiarą, serca mego cnotą,
Jedynym celem, ócz²²⁶ moich rozkoszą,
Helena tylko. Nim ujrzałem Hermię,
Helenie, królu, byłem zaręczony;
Jak chory, miłym wzgardziłem pokarmem,

Gniew

Miłość

²²⁴ *jaką mogła sprawą* — za sprawą czego mogła. [przypis edytorski]

²²⁵ *cacko* — tu: zabawka. [przypis edytorski]

²²⁶ *ócz* — dziś popr. D. l.m.m.: oczu. [przypis edytorski]

Dzisiaj, zdrowemu, smak rodzimy²²⁷ wrócił,
Kocham go, pragnę, za nim tylko wzdycham,
I odtąd wierny będę mu na zawsze.

TEZEUSZ

Szczęśne²²⁸ spotkanie, piękni kochankowie!
Resztę powieści wysłuchamy później.
Na przekór twojej woli, Egeuszu,
W jednej świątyni, wkrótce z nami razem
Wiecznym łańcuchem zwiążem dwie te pary.
Zbyt jest już późno; nasze polowanie
Do stosowniejszej odkładamy pory.
Teraz do Aten. Trzech mężów, trzy żony
W dniu jednym ślubne przywdzieją korony.
A więc do Aten spieszmy, Hippolito.

Ślub

Wychodzą: TEZEUSZ, HIPPOLITA, EGEUSZ i Orszak.

DEMETRIUSZ

Wszystko mi zda się małe i niejasne,
Jak góry w dali zdają się obłokiem.

HERMIA

Mnie się znów wszystko wydaje podwójne,
Jak każdym okiem osobno widziane.

HELENA

Jak znaleziony klejnot, mój Demetriusz
Zda mi się moim i znowu nie moim.

DEMETRIUSZ

Myszę, że śpimy i marzymy wspólnie.
Jesteściez pewni, że książę był z nami,
Że nam dał rozkaz, aby za nim spieszyć?

Sen

HERMIA

Był tu z mym ojcem.

HELENA

I z swą Hippolitą.

LIZANDER

I do świątyni woła nas za sobą.

DEMETRIUSZ

Więc idźmy za nim, to nie sen był marny.
W drodze marzenia nasze opowiemy.

Wychodzą. — DENKO się budzi.

DENKO

Jak przyjdzie na mnie kolej, zawołajcie mnie, a odpowiem. Pierwsze moje słowa są:
Przepiękny Piramie! — Hola, ho! Piotrze Pigwo! Fujarko, naprawiaczu miechów! Ry-
jaku, kotlarzu! Głodziku! Jak Bóg żywy, uciekli, a zostawili mnie śpiącego. Przedziwne

Sen

²²⁷rodzimy — właściwy, naturalny, wrodzony. [przypis edytorski]

²²⁸szczęśny (daw.) — szczęśliwy. [przypis edytorski]

miałem widzenie. Miałem sen, a żaden ludzki dowcip²²⁹ nie wypowie, co to za sen był. Człowiek, co by chciał sen ten wytłumaczyć, po prostu byłby osłem. Zdawało mi się, że byłem — nikt nie potrafi zgadnąć, czym byłem. Zdawało mi się, że byłem i zdawało mi się, że miałem. Ale kto by się podjął powiedzieć, co mi się zdało, że miałem, ten po prostu byłby pstrokatym błaznem. Oko ludzkie nie słyszało, ucho ludzkie nie widziało, ręka ludzka niezdolna posmakować, język pojąć, a serce wypowiedzieć, co mi się śniło. Namówię Piotra Pigwę, żeby o tym śnie napisał balladę, tytuł jej będzie: Sen Denka, bo jest bezdenna, a zaśpiewam ją przy końcu sztuki, w przytomności ²³⁰księcia. Być nawet może, że dla dodania jej krasy²³¹, zanucę ją nad umarłą Tyzbe *wychodzi*.

SCENA II

Ateny. Izba w domu PIGWY.

Wchodzi: PIGWA, FUJARKA, RYJAK i GŁODZIK.

PIGWA

Czyście posłali do domu Denka? Czy wrócił?

GŁODZIK

Ani słyhu o nim. Bez wątpienia leży gdzieś zaczarowany.

FUJARKA

Jeśli nie wróci, krucho z naszą sztuką; bez niego kroku nie ruszy, czy nie prawda?

PIGWA

Bez niego wszystko przepadło, bo nie ma w Atenach drugiego człowieka, co by mógł przedstawić Pirama.

FUJARKA

Nie, nie ma. On ma po prostu najbystrzejszy dowcip ze wszystkich czeladników ateńskich.

PIGWA

A do tego najpokaźniejszą postawę; a co do słodczy głosu, to drugi słowik.

FUJARKA

Należało ci powiedzieć: to drugi lew, bo słowik, odpuść Boże, to rzecz do niczego.

Ptak

Wchodzi CICHY.

CICHY

Mości panowie, książę wraca ze świątyni, gdzie w dodatku odbył się ślub dwóch lub trzech pań i panów. Gdyby nam się udało przedstawić naszą sztukę, wyszlibyśmy wszyscy na ludzi.

FUJARKA

O, słodki waligóro²³²Denko! gdzie jesteś? Tak więc, straciłeś pół-złotka na dzień, przez całe życie. Nie uszedłby pół-złotka na dzień, bo dałbym się powiesić, gdyby mu książę nie dał pół-złotka na dzień za odegranie Pirama. Zarobiłby je uczciwie; pół-złotka na dzień za Pirama, albo nic.

Chciwość

Wchodzi DENKO.

DENKO

Gdzie moje chłopaki? gdzie moje serduszka?

PIGWA

DENKO! O dniu waleczny! O szczęśliwa godzino!

DENKO

Mości panowie, mógłbym wam cuda opowiadać, ale nie pytajcie, co to za cuda, bo jeśli wam powiem słówko, nie jestem Ateńczykiem. Opowiem wam jednak wszystko słowo w słowo, jak się stało.

²²⁹dowcip (daw.) — rozum. [przypis edytorski]

²³⁰w przytomności (daw.) — w obecności. [przypis edytorski]

²³¹krasa — piękno. [przypis edytorski]

²³²waligóra — olbrzym. [przypis edytorski]

PIGWA

Opowiedz, słodki Denko.

DENKO

O mnie ani słowa. Wszystko co wam powiem, jest, że księżę już po obiedzie. Zbierzcie wszystkie wasze rupiecie; dobre tasiemki do bród, nowe wstążki do trzewików. Zbierzcie się co prędzej w pałac; niech każdy odczyta swoją rolę, bo mówiąc krótko a węzłowato, sztuka nasza jest preferowaną. Na każdy przypadek²³³ niech Tyzbe weźmie świeżą bieliznę, a ten, co gra lwa rolę, niech nie obcina paznokci, bo muszą wisieć, jak lwie pazury. A prócz tego, najdrożsi aktorowie, nie jedzcie ani cebuli ani czosnku, bo z ust waszych mają wychodzić słodkie oddechy, i nie wątpię, że kto bądź je usłyszy, przyzna, że słodka to komedia. Dość słów na teraz, idźmy!

Wychodzą.

Teatr

²³³na każdy przypadek — na wszelki wypadek. [przypis edytorski]

AKT PIĄTY

SCENA I

Ateny. Pokój w pałacu TEZEUSZA.

Wchodzą: TEZEUSZ, HIPPOLITA, FILOSTRAT, Panowie i Orszak.

HIPPOLITA

Powieść²³⁴ kochanków dziwna mi się zdaje.

TEZEUSZ

Więcej w niej dziwu, niż prawdy, i nigdy
W te czarodziejskie bajki nie uwierzę.
Mózg zakochanych i szalonych kipi,
Kształtuje formy, których zimny rozum
Nigdy pochwycić i pojąć nie zdoła.
Každy poeta, lunatyk, kochanek
Jest wyobraźni i marzenia dzieckiem.
Ten widzi diabłów więcej, niż ich w piekle —
To wariat; równie szalony kochanek
Widzi w Murzynce Heleny urodę;
Oko poety, w uniesienia szale,
Z nieba na ziemię, z ziemi w niebo patrzy,
Rzeczy nieznanne wyobraźnią stwarza,
A pióro jego powietrznej nicości
Imię i miejsce pobytu wyznacza.
Zwykły to figiel silnej wyobraźni,
Że kiedy w sobie radość jaką czuje,
I posła widzi, który ją przynosi,
A gdy w ciemności trwoga ją ogarnie,
Łatwo niedźwiedzia w każdym ujrzy krzaku.

Poeta

Poeta

Strach

HIPPOLITA

Ich powieść jednak o cudach tej nocy,
O niepojętych uczuć ich przemianach,
Coś pewniejszego, jak²³⁵ marzenie, znaczy,
Rzeczywistości wielkie ma pozory²³⁶,
Mimo dziwactwa i swej cudowności.

Wchodzą: DEMETRIUSZ, LIZANDER, HERMIA i HELENA.

TEZEUSZ

Ale patrz, pełni wesela przychodzą.
Niech zawsze radość, moi przyjaciele,
I świeża miłość mieszka w sercach waszych!

LIZANDER

A wierniej jeszcze niechaj towarzyszy
Waszym przechadzkom, biesiadom i łożu!

TEZEUSZ

Jakimże tańcem, jaką maskaradą
Wiek nieskończony trzech godzin zapełnim
Od końca uczyty do chwili spoczynku?

²³⁴powieść — tu: opowieść. [przypis edytorski]

²³⁵jak — tu: niż. [przypis edytorski]

²³⁶rzeczywistości wielkie ma pozory — sens: wydaje się rzeczywista. [przypis edytorski]

Gdzie mistrz zwyczajny zabaw naszych teraz?
Co ma pod ręką? Czy ma jaką sztukę,
By zmniejszyć nasze trzygodzinne męki?
Gdzie jest Filostrat?

FILOSTRAT

Na rozkazy, królu.

TEZEUSZ

Jak wieczór skrócisz? Jaką maskaradą
Lub jakim tańcem? Zabawy nam trzeba,
Aby oszukać krok czasu leniwy.

Czas, Zabawa

FILOSTRAT

Oto spis, królu, gotowych rozrywek,
Spojrzyj i wybierz, od czego mam zacząć.

Podaje papier.

LIZANDER

„Bitwa Centaurów z harf towarzyszeniem,
Przez ateńskiego śpiewana rzezańca²³⁷”.

TEZEUSZ

Sam ją kochance mej opowiedziałem
Na chwałę mego krewnego Alcyda²³⁸.

LIZANDER

„Szalona wściekłość pijanych Bachantek,
Trackiego wieszcz²³⁹ szarpiących w kawałki”.

TEZEUSZ

Stary to przedmiot; widziałem go dawniej,
Gdy, Teb zwycięzca, wróciłem do Aten.

LIZANDER

„Płacz Muz dziewięciu nad śmiercią nauki,
Umarlej z głodu niedawnymi czasy”.

Głód, Nauka

TEZEUSZ

To jakaś ostra musi być satyra,
Nie dla niej pora przy ślubnych jest godach.

LIZANDER

„Śmieszna tragedia, krótka ale nudna,
Tyzby, kochanki młodego Pirama²⁴⁰”.

²³⁷ *rzeżaniec* — kastrat. [przypis edytorski]

²³⁸ *Alcyd* — przydomek Heraklesa. [przypis edytorski]

²³⁹ *tracki wieszcz* — Orfeusz, zabity przez bachantki, gdy, pogrążony w żalobie za utraconą Eurydyką, odmówił udziału w ich misterium. [przypis edytorski]

²⁴⁰ *Śmieszna tragedia, krótka ale nudna, Tyzby, kochanki młodego Pirama* — *Piram i Tyzbe* to historia o nieszczęśliwej miłości, znana z *Metamorfoz* Owidiusza. Kochankowie pochodzili z dwóch rywalizujących ze sobą rodów, a rozmawiali ze sobą poprzez szparę w murze. W drodze na umówione spotkanie wskutek nieszczęśliwego zbiegu okoliczności oboje zaczęli myśleć, że drugie zostało zabite przez lwa. Każde z rozpacz popęliło samobójstwo. Shakespeare wykorzystał ten sam motyw w sztuce *Romeo i Julia*, pisanej równolegle ze *Snem nocy letniej*. [przypis edytorski]

TEZEUSZ

Krótką a nudną? Tragedia a śmieszna?
A więc śnieg czarny albo lód gorący?
Jak potrafimy zgodzić tę niezgodę?

FILOSTRAT

Sztuka to, królu, długa na słów dziesięć,
A chociaż nigdy krótszej nie widziałem,
O słów mi dziesięć za długą się zdaje,
Dlatego nudna. Na swoim w niej miejscu
Nie ma jednego słowa lub aktora.
Że to tragedia, królu, trudno wątpić,
Skoro w niej Piram z własnej ginie ręki.
Gdym próby słuchał, oczy me, wyznaję,
Łzami zabiegły, ale łez weselszych
Nigdy śmiech z ludzkich źrenic nie wycisnął.

Nuda, Sztuka, Teatr

Śmiech

TEZEUSZ

Jacy tę sztukę grają aktorowie?

FILOSTRAT

Tłum twardoręki tutejszej czeladzi²⁴¹,
Której mózg nigdy dotąd nie pracował,
A która dzisiaj, na królewskie gody,
Do nie ćwiczonej wbiła rzecz pamięci.

Pozycja społeczna

TEZEUSZ

Będziem jej słuchać.

FILOSTRAT

Nie, szlachetny panie;
Znam całą sztukę, licha to ramota²⁴²,
Na twą cześć w pocie czoła wyuczona,
Chyba że mogą chwilę cię zabawić
Dobre ich chęci.

TEZEUSZ

Pragnę widzieć sztukę,
Bo co powinność w hołdzie nam przynosi,
W prostocie ducha, zawsze jest przyjemne.
Zabierzcie miejsca; wprowadzić aktorów.

Wychodzi FILOSTRAT.

HIPPOLITA

Nie lubię patrzeć na bezsilny mozół²⁴³,
Upadający pod służby ciężarem.

TEZEUSZ

Nic podobnego nie zobaczysz, droga.

HIPPOLITA

Wszak nam powiedział, że to nad ich siły.

²⁴¹czeladź (daw.) — służba, tu ogólnie: ludzie niskiego stanu. [przypis edytorski]

²⁴²ramota — przestarzałe i nieudane dzieło. [przypis edytorski]

²⁴³mozół — wysiłek, zwł. męczący a monotony. [przypis edytorski]

TEZEUSZ

Tym więcej łaski za nic im dziękować.
Zabawą dla nas będą ich usterki;
A gdzie się potknie gorliwość uboga,
Chęci, nie talent wzgląd szlachetny sądzi.
W moich podróżach nieraz mnie uczeni
Wypracowaną chcieli witać mową,
Gdy na mój widok drżeli i blednęli²⁴⁴,
Gdy miłkli w środku okrągłych periodów²⁴⁵,
Bo im strach słowa w gardle zatrzymywał,
I nie dozwalał skończyć komplementu,
Ich mi milczenie było pozdrowieniem;
Bo w przerażeniu skromniej gorliwości
To samo czytam, co w szumnych wyrazach,
Z nazbyt śmiałego płynących języka;
Milcząca miłość i niema prostota
Najwymowniejsze dla mojej są duszy.

Strach, Pozycja społeczna

Wchodzi FILOSTRAT.

FILOSTRAT

Łaskawy panie, prolog już gotowy.

TEZEUSZ

Niech wejdzie.

Przy odgłosie trąb i rogów wchodzi Prolog.

PROLOG

Jeżeli was obrazim, to w naszej jest myśli;
Pokazać, żeśmy bawić was, nie nudzić przyszli²⁴⁶
Ubogim przedstawieniem sztuki naszej wątku,
I to jest szczery koniec naszego początku.
Rozważcie to. Przychodzimy tylko na przekorę;
Nie przychodzimy, by w dobrą ucieszyć was porę,
To nasz cel. By wesele w sercach wam obudzić
Nie jesteśmy tu; żeby na chwilę was nudzić
Gotowi aktorowie, a sztuki swej tokiem
Wyłożą, co przed waszym przesunie się okiem.²⁴⁷

TEZEUSZ

Ten zuch nie zważa na punkta²⁴⁸.

LIZANDER

Jechał na swoim prologu, jak dziki żróbek²⁴⁹; nie wie, co to jest stanąć. Dobra nauka, miłoścyw panie: nie dość jest mówić, trzeba jeszcze mówić, jak należy.

HIPPOLITA

To prawda. Grał na swoim prologu, jak dziecko na fujarce; dźwięk, tylko że bez ładu.

²⁴⁴*blednęli* — dziś popr.: bledli. [przypis edytorski]

²⁴⁵*period* — w retoryce: konstrukcja składniowa zawierająca całą, kompletną myśl. [przypis edytorski]

²⁴⁶*przyszli* — dziś popr.: przyszli. [przypis edytorski]

²⁴⁷*Jeżeli was obrazim, to w naszej jest myśli; (...) Wyłożą, co przed waszym przesunie się okiem.* — Gdyby Prolog zwracał większą uwagę na interpunkcję, byłby powiedział: Jeżeli was obrazim, to mamy na myśli/ Pokazać, żeśmy bawić, nie nudzić, was przybyli/ Ubogim przedstawieniem sztuki naszej wątku,/ I to jest szczery koniec naszego początku./ Rozważcie to. Przychodzimy, tylko na przekorę/ Nie przychodzimy; by w dobrą ucieszyć was porę,/ To nasz cel, aby radość w sercach wam obudzić./ Nie jesteśmy tu, żeby na chwile was nudzić./ Gotowi aktorowie a sztuki swej tokiem/ Wyłożą, co przed waszym przesunie się okiem. [przypis redakcyjny]

²⁴⁸*punkta* — pauzy, znaki interpunkcyjne. [przypis edytorski]

²⁴⁹*żróbek* — żrebak. [przypis edytorski]

TEZEUSZ

Mowa jego podobna jest do powikłanego łańcucha; nie brak żadnego ogniwa, ale wszystko w nieporządku. Lecz co dalej? Teatr

Wchodzą: PIRAM i TYZBE, MUR, ŚWIATŁO KSIĘŻYCA i LEW w *pantomime*.

PROLOG

Ten widok może trochę zadziwia słuchaczy,
Ale prawda niebawem wszystko wytłumaczy.
Ten mąż jest to Piramus, jeśli chcecie wiedzieć,
A że dama ta Tyzbe, mogę wam powiedzieć.
Ten człek, którego wapno, jak widzicie, bieli,
To lichy mur, co biednych kochanków tych dzieli.
Jeśli muszą przez szpary jego nieszczęśliwi
Do ucha sobie szeptać, niech was to nie dziwi.
Ten znowu z psem, latarnią i tą wiązką cierni
Przedstawia blask księżycy; kochankowie wierni
Przy tym blasku księżycy poprzysięgli sobie
Odbyć miłosny sobór²⁵⁰ na Ninusa grobie.
W końcu ta straszna bestia, co się lew nazywa:
Gdy w nocy ufna Tyzbe pierwsza tam przybywa,
Spłoszył ją swoim rykiem, i gdy pełna trwogi
Uciekała co prędzej, płaszcz jej spadł wśród drogi,
A lew go krwawą paszczą czerwono pomazał.
Gdy się wysmukły młodzian Piramus pokazał,
Znajdując wiernej Tyzby płaszcz zamordowany,
Swoją miecz krwawy, występny, jakby opętany,
Niby rozeń w głębiny piersi swoich wcisnął,
Skąd strumień krwi gorącej na powietrze trysnął.
Tyzbe pod morwą skryta, kiedy powróciła,
Miecz kochanka z rozpacz w sercu utopiła²⁵¹.
Teraz lew, blask księżycy, mur, dwaj kochankowie,
Każdy, jak przyjdzie kolej, resztę wam opowie.

Samobójstwo

Wychodzą: PROLOG, TYZBE, LEW i ŚWIATŁO KSIĘŻYCA.

TEZEUSZ

Dziwno by mi było, gdyby lew przemówił.

DEMETRIUSZ

Nic w tym dziwnego przecie, mój królu. Dlaczegożby lew nie mógł mówić, gdy mówi tyłu osłów. Zwierzęta

MUR

Wypadło, że jestem murem w izbie tej, panowie,
Ja, kotlarz, co Ryjakiem naprawę się zowie,
A mur, proszę pamiętać, nie nowy, lecz stary,
W którym czas porysował szczeliny i szpary.
Przez jedną taką szparę kochankowie stali
Nieraz sobie miłosne sekreta szeptali.
Ten kamień i to wapno jasno wam dowodzi,
Że to ja tym jestem murem; nikt tu was nie zwodzi.
Niebawem usłyszycie przez tę moją szparę,
Szepczącą sobie miłość zakochaną parę.

²⁵⁰sobór — tu: spotkanie. [przypis edytorski]

²⁵¹Tyzbe pod morwą skryta, kiedy powróciła, Miecz kochanka z rozpacz w sercu utopiła — podobnie, choć z użyciem trucizny zamiast miecza, kończy się *Romeo i Julia*, dramat pisany przez Shakespeare'a w tym samym czasie, co *Sen Nocy Letniej*. [przypis edytorski]

TEZEUSZ

Któż by lepszej wymagał mowy od kłaków i wapna²⁵²?

DEMETRIUSZ

To najdowcipniejsza ściana, o jakiej zdażyło mi się słyszeć.

TEZEUSZ

PIRAM zbliża się do muru, słuchajmy!

Wchodzi PIRAM.

PIRAM

Nocy ciemna, owita w czarne prześcieradło,
Nocy, co jesteś wszędzie, gdzie słońce nie padło,
O nocy, nocy, nocy! Biada, biada, biada!
Podobno w mojej Tyzby pokaże się zdrada.
O, murze, słodki murze! O, murze kochany,
Co dzielisz moje pola i ojca jej łany,
Pozwól mi przez twą szparę, mureczku mój drogi,
Po drugiej stronie okiem szukać mej niebogi.
MUR podnosi otwarte palce.
Dzięki! Niech za to Jowisz podpira cię stale!
Co ja widzę? Niestety, nie widzę nic wcale.
Skoroś moje skrył szczęście, murze zły i podły,
Przeklęte twe kamienie, co mnie tak zawiodły!

Noc

Przekleństwo

TEZEUSZ

Zdaje mi się, że mur, jeżeli ma serce, powinien przekleństwem na przekleństwo odpowiedzieć.

DENKO

Nie, nie, najjaśniejszy panie, nie powinien. Po słowach „co mnie tak zawiodły!” jest kolej na Tyzbe. Ma wejść teraz, a ja mam na nią czatować²⁵³ przez szparę. Zobaczycie, że wszystko się stanie, słowo w słowo, jak wam powiedziałem. Czy widzicie? Nadchodzi.

Wchodzi TYZBE.

TYZBE

O murze, już ty nieraz słyszałeś me łkanie,
Gdy przyszło z Piramusem bolesne rozstanie.
Wiśniowymi ja nieraz ogrzałam ustami
Te kamienie, wiązane wapnem i kłakami.

PIRAM

Widzę głos, hej, do szpary! Czy mi się nie zdarzy
Dosłyszeć chciwym uchem Tyzby mojej twarzy?
Tyzbe!

TYZBE

Drogi! Bo myślę, że to ty, Piramie?

PIRAM

Myśl, co chcesz, ale nie wąp, że ja, że nie kłamię,
Ja, wierny twój Limander²⁵⁴.

²⁵²kłaki i wapno — zaprawa murarska. [przypis edytorski]

²⁵³czatować — czaić się, tu: czekać. [przypis edytorski]

²⁵⁴Limander — właśc. Leander, postać z mitologii greckiej, kochanek kapłanki Hero. Co noc przepływał do niej przez cieśninę, kierując się na światło zapalanej przez nią latarni. Którejś nocy latarnia zgasła, a Leander, nie mogąc odnaleźć właściwego kierunku, zatonął. [przypis edytorski]

TYZBE

Ja Helena²⁵⁵, wierna,
Póki mnie nie zabierze śmierć niemiłosierna.

PIRAM

Nigdy Szefel²⁵⁶ wierniejszy nie był Prokrusowej.

TYZBE

Jak Prokrus Szefelowi, tak ja Piramowi.

PIRAM

Pocałuj mnie, kochana, przez muru szczelinę.

TYZBE

Ach, nie twoje usteczka, lecz całuję glinę!

PIRAM

Czyli²⁵⁷ chcesz przy Nygusa²⁵⁸ grobie na mnie czekać?

TYZBE

Lecę na śmierć lub życie, chwili nie chcę zwlekać.

MUR

Ja, mur, tutaj skończyłem rolę moją całą,
Więc odchodzę, bo nic mi robić nie zostało.

Wychodzą: MUR, PIRAM i TYZBE.

TEZEUSZ

Teraz mur między dwoma sąsiadami rozwalony.

DEMETRIUSZ

Nie ma na to lekarstwa, panie, gdy mury podsłuchują bez ostrzeżenia.

HIPPOLITA

Nie słyszałam jeszcze głupszej ramoty²⁵⁹.

TEZEUSZ

Najlepsze w tym rodzaju utwory są tylko cieniem, a najgorsze nie są gorsze, jeśli im wyobraźnia przyjdzie na pomoc.

sztuka

HIPPOLITA

A wtedy naszej, a nie ich wyobraźni jest to dziełem.

TEZEUSZ

Jeżeli nie gorzej o nich myślimy, jak oni sami o sobie, mogą uchodzić za niepospolitych ludzi. Ale zbliżają się dwie szlachetne bestie: człowiek i lew.

Wchodzą: LEW i ŚWIATŁO KSIĘŻYCA.

LEW

Piękne panie, serduszka których biją w trwodze,
Gdy się wam biedna myszka pokaże na drodze,
Może strach uczujecie aż do głębin duszy,
Gdy lwa ryk przeraźliwy nagle was ogłuszy.
Więc wiedzcie, że ja, Cichy, stolarz, lwa gram rolę,
Że tu sobie żadnego gwałtu nie pozwolę,
Bo wiem, że gdybym przyszedł naprawdę z lwa siłą,
Z moim gardłem i głową krucho by tu było.

Kobieta, Strach

²⁵⁵ *Helena* — właśc. Hero — patrz poprzedni przypis. [przypis edytorski]

²⁵⁶ *Szefel* — Kefalus a. Cefalus, w mitologii gr. mąż Prokris. Przywołanie tego mitu jest tu zresztą nie na miejscu, gdyż opowiada on o sprawdzaniu wierności małżeńskiej. [przypis edytorski]

²⁵⁷ *czyli* — „czy” uzupełnione o partykulę pytającą -li. [przypis edytorski]

²⁵⁸ *nygus* — (dawne określenie potoczne) leń, człowiek migający się od pracy. [przypis edytorski]

²⁵⁹ *ramota* — przestarzałe i nieudane dzieło. [przypis edytorski]

TEZEUSZ

Co za poczciwa i sumienna bestia!

DEMETRIUSZ

Jeszcze nie widziałem lepszej bestii.

LIZANDER

Ten lew to istny lis z odwagi.

tchórzostwo, głupota

TEZEUSZ

Prawda, a gęś z roztropności.

DEMETRIUSZ

Nie, panie, bo jego odwaga nie może porwać jego roztropności, a lis porywa gęsi.

TEZEUSZ

Jego roztropność, jestem pewny, nie może porwać jego odwagi, bo gęś nie porywa lisa. Ale zostawmy to jego roztropności, a słuchajmy teraz księżycy.

KSIĘŻYC

Ta latarnia jest rogów księżycy obrazem.

DEMETRIUSZ

Powinien by rogi nosić na głowie.

TEZEUSZ

Już nie jest na młodziku²⁶⁰, rogi też jego są niewidzialne w pełni.

KSIĘŻYC

Ta latarnia jest rogów księżycy obrazem,
Ja chłopem na księżycu jestem tu zarazem.

TEZEUSZ

To błąd największy z całej sztuki; należało go wsadzić w latarnię, bo jakże inaczej byłby chłopem na księżycu?

DEMETRIUSZ

Nie śmie tam wejść dla²⁶¹ świecy; widząc knot jej długi, bał się, żeby mu nie utarło rogów razem z knotem.

HIPPOLITA

Ten księżyc nudzić mnie zaczyna; pragnęłabym, żeby się już zmienił.

TEZEUSZ

Wnosząc ze słabego światełka jego roztropności, zdaje się, że jest już na schyłku. Przez grzeczność jednak i wyrozumiałość musimy dać mu czas potrzebny.

Głupota

LIZANDER

Prowadź rzecz dalej²⁶², księżycu!

KSIĘŻYC

Wszystko, co miałem wam powiedzieć, było oświadczyć, że ta latarnia jest księżycem; ja chłopem na księżycu; ten pęk ciernia moim pękiem ciernia, a ten pies moim psem.

Księżyc, Teatr

DEMETRIUSZ

Aleć to wszystko powinno być w latarni, bo wszystko to jest na księżycu. Ale cicho! zbliża się Tyzbe.

Wchodzi TYZBE.

TYZBE

To stary grób Nygusa, a gdzie me kochanie?

²⁶⁰na młodziku — w pierwszej kwadrze. [przypis edytorski]

²⁶¹dla (daw.) — z powodu. [przypis edytorski]

²⁶²prowadź rzecz dalej — kontynuuj. [przypis edytorski]

LEW
Och!

DEMETRIUSZ
Lwie, sławnie ryknąłeś.

TEZEUSZ
Dobrze uciekłaś, Tyzbe.

HIPPOLITA
Pięknie świeciłeś, księżycu! Na uczciwość, ten księżyc świeci z rzadką gracją.
LEW *szarpie płaszcz TYZBY i wychodzi.*

Księżyc, Teatr

TEZEUSZ
Lwie, dobrze szarpałeś.

DEMETRIUSZ
Wtem nadszedł Piramus.

LIZANDER
A lew zniknął.
Wchodzi PIRAM.

PIRAM
Dziękuję, księżycu, za twe słoneczne promienie,
Dziękuję, księżycu, za twe jaskrawe spojrzenie,
Bo widzę, że przy twego światła srebrnych strugach
Zobaczę moją Tyzbę na zielonych smugach²⁶³.

Słońce, Księżyc

Lecz stój! wielki Boże!
Lecz patrz, czy być może?
Oczy moje, czy widzicie?
O, kaczątko, moje życie,
Twój płaszcz pięknie haftowany
Twoją krwią pomalowany?
Przybywajcie z piekła jędze,
Parki, życia mego przędzę
Niech nożyce wasze utną!
Skończcie, zniszczcie istność²⁶⁴ smutną!

TEZEUSZ
Ta namiętność i śmierć drogiej kochanki zdolne prawie²⁶⁵ zasmucić człowieka.

HIPPOLITA
Niech zginę, jeśli mi nie żal tego pocziwca.

PIRAM
Ach, dlaczegóż, naturo, ulepiłaś lwice?
Skoro ten lew okrutny połknął mą dziewicę,
Co jest, nie, nie, co była najpiękniejszą panią,
Żyjącą, kochającą: życie dałbym za nią!

Płynięcie z oczu, łez mych strugi,
Dalej z pochwy, mieczu długi!
Niechaj ostrze twe utonie
Tu, w Pirama lewym łonie,
W którym słyszę serca tyk.
Więc umieram myk! myk! myk!
Już ja teraz trup bez ruchu,

Śmierć
Lzy, Samobójstwo

Dusza

²⁶³ *smugi* — tu: łuki. [przypis edytorski]

²⁶⁴ *istność* — dziś popr.: istnienie. [przypis edytorski]

²⁶⁵ *prawie* (daw.) — prawdziwie. [przypis edytorski]

Więc co prędzaj ty, mój duchu,
Do niebieskich bram już płyn!
Niech języka światło zniknie!
Niechaj księżyc w przepaść smyknie²⁶⁶!
A ty teraz giń! giń! giń!

Umiera. Wychodzi ŚWIATŁO KSIĘŻYCA.

HIPPOLITA

Ale dlaczego odeszło światło księżyc, nim wróciła Tyzbe i znalazła kochanka?

TEZEUSZ

Znajdzie go przy świetle gwiazd. Nadchodzi, jej rozpacz kończy sztukę.

Wchodzi TYZBE.

HIPPOLITA

Sądzę, że nie będzie rozwlekła po stracie takiego Pirama; mam nadzieję, że krótko się sprawi²⁶⁷.

DEMETRIUSZ

Piórko przeważaj szalę, kto lepszy, Piramus, czy Tyzbe.

LIZANDER

Już go zobaczyła słodkim swoim okiem.

DEMETRIUSZ

I tak po nim płacze, *videlicet*²⁶⁸.

TYZBE

Czy śpisz, kochanečku?

Co? Umarłeś, gołąbeczku?

Piranie, pociesz mnie słowem!

Zbudź się! Przebóg! on nie żyje!

Toż trumna wiekiem dębowem

Jasne oczy twe przykryje?

Ach, więc zimny grób przyciśnie

Jego nosa świeże wiśnie,

Lilie ust jego srebrzyste,

Lic jego złoto pierwiosnek?

O, lzy moje wiekuiste,

Bo on miał oczy zielone jak czosnek!

Trzy siostrzyce²⁶⁹, przybywajcie,

A ręce blade jak mleko

Krwi czerwonej jego rzeką

Bez ustanku polewajcie,

Gdyście przecięły, złe jędze,

Dni jego jedwabną przędzę!

Lecz języku, dość tych żali!

Przyjdź mi w pomoc, wierna stali!

Utoń w głębiach mego łona!

Przyjaciele, bądźcie zdrowi!

Tak Tyzbe kona.

Bądźcie zdrowi! zdrowi! zdrowi!

Śmierć, Rozpacz

Samobójstwo

TEZEUSZ

Zostało światło księżyc i Lew, żeby pogrzebać umarłych.

²⁶⁶*smyknąć* — zemknąć, tu: spaść. [przypis edytorski]

²⁶⁷*krótko się sprawi* — tu: szybko poradzi sobie z rolą. [przypis edytorski]

²⁶⁸*videlicet* (łac.) — to znaczy. [przypis edytorski]

²⁶⁹*trzy siostrzyce* — Parki, w mitologii greckiej boginie śmierci. [przypis edytorski]

DEMETRIUSZ
I mur do pomocy.

DENKO
Nie, możecie mi wierzyć; mur już rozwalony, który rozdzielił ich ojców. Czy chcecie teraz widzieć epilog, albo przysłuchać się bergamaskiemu tańcowi²⁷⁰, wykonanemu przez dwóch tancerzy naszego cechu?

TEZEUSZ
Tylko proszę, żadnego epilogu; sztuka wasza nie potrzebuje obrony. Nie broń nikogo; bo gdzie wszyscy aktorowie pomarli, nie potrzeba ganić jednego. Gdyby ten, co to napisał, grał rolę Pirama i powiesił się na podwiązce Tyzby, byłaby to prześliczna tragedia, choć jest nią i teraz, na uczciwość, a odegraną znakomicie. Pokaż nam teraz wasz bergamaski taniec, a daj pokój epilogowi. *Taniec klaunów.*

Sztuka

TEZEUSZ
Żelazny język²⁷¹ wymówił dwunastą;
A więc do łożnic! to prawie czas wrózek.
Boję się jutro rano tak spać długo,
Jak długo wieczór ten przeciągnęliśmy.
O ciężkim nocy kroku ta nam farsa
Nie dała myśleć. Czas spać, przyjaciele.
Będziem to święto obchodzili godnie
Wśród uczt i tańców dwa jeszcze tygodnie. *Wychodzą.*

Czas

SCENA II

Wchodzi PUK.

PUK
Głodna ryczy teraz lwica,
Wilki wyją do księżycy;
Dziennej pracy potem zlany
Chrapie wieśniak zmordowany.
Gasną ognie, a na wieży
Huka puszczyk, pod kotary,
Gdzie cierpiący łazarz²⁷² leży,
Śle do myśli kir²⁷³ i mary.
Z grobów wstają w tej godzinie
Rozbudzone duchów koła,
I milczące, po dolinie,
Ciągną ścieżką do kościoła.
My, co od słońca spojrzenia
Uciekamy przy Hekacie²⁷⁴,
Ciągłe w cieniów skryte szacie,
Wierne nocy jak marzenia,
Czas nasz teraz; ani myszy
Dom ten święty nie usłyszcy.
Pierwszym przybył, by w podwórzu
Zmieść tą miotłą kłęby kurzu.

Duch

Wchodzą : OBERON i TYTANIA z Orszakami.

²⁷⁰*bergamaski taniec* — bergamaska, szybki taniec włoski. [przypis edytorski]

²⁷¹*żelazny język* — wskazówka zegara. [przypis edytorski]

²⁷²*łazarz* — tu przen.: chory. [przypis edytorski]

²⁷³*kir* — czarny materiał stanowiący obicie katafalku. [przypis edytorski]

²⁷⁴*Hekate* — w mitologii gr. bogini czarów i widm. [przypis edytorski]

OBERON

Z gasnącego niech ogniska
Blask w tym domu świeży błyska;
Niechaj wróżki me radośnie,
Jak ptaszyna w pierwszej wiosnie,
Nuć ze mną pieśń wesolą
I zatoczą tańców koło.

TYTANIA

Naprzód chórem pieśń zanucim,
Potem pójdziem, ręka w ręce,
I w komnaty te książęce
Błogosławieństw skarby rzucim.

Pieśń i tańce.

OBERON

Aż do świtu, wróżki moje,
Przebiegajcie te podwoje,
Gdy my do ślubnej kotary
Błogosławieństw niesiem dary,
By wszystko, co tam wyrosnie,
W wiecznej chwały kwitło wiosnie.
Trzem tym parom szczęście damy,
Nic ich życia nie zasmuci,
Dłoń natury żadnej plamy
Na potomstwo ich nie rzuci.
Nigdy oblicza ich dzieci
Ni zajęczej znamię wargi²⁷⁵,
Które rodzi wstręt i skargi,
Ni brodawka nie oszpeci.
Poświęcajcie polną rosą,
Každy kątek; wasze nogi
Cichy pokój w wszystkie progi
I szczęście niechaj poniosą.
Lat tysiące niech przepłynie,
A dom szczęściem ten niech słyńie!

Dalej, wróżki,
Lekkie nóżki

Dobry tańców mają czas;
A o świecie czekam was.

Wychodzą: OBERON, TYTANIA i Orszak.

PUK

Jeśli was nasze obraziły cienie²⁷⁶,
Pomyślcie tylko (łatwe przypuszczenie),
Że was sen zmorzył, że wszystko, co było,
Tylko uśpionym we śnie się marzyło.
Jeżeli dzisiaj senne to marzenie
Wasze łaskawe zyska przebaczenie,
Dołożym chęci, aby się poprawić,
I widowiskiem lepszym was zabawić.
A jak Puk jestem i człowiek uczciwy,
Jeżeli dzisiaj dość będę szczęśliwy,

²⁷⁵zajęczej znamię wargi — zajęcza wargą, potoczna nazwa rozszczepu górnej wargi. [przypis edytorski]

²⁷⁶Jeśli was nasze obraziły cienie... — epilog zaczyna się podobnie co prolog do sztuki granej przez rzemieślników ateńskich. [przypis edytorski]

Błogosławieństwo

Taniec

Sen, Pożegnanie

Że spod języka wężów²⁷⁷ wyjdę zdrowy,
Niedługo utwór przyniesiem wam nowy,
Albo na zawsze Puk kłamcą zostanie.
Teraz dobranoc! panowie i panie.
Jeżeli łaska, dajcie nam oklaski:
Robin wam z lichwą²⁷⁸ spłaci wasze łaski *wychodzi*.

Od redakcji: Poniżej zamieszczamy tekst Józefa Ignacego Kraszewskiego, służący za wstęp do wydania *Sen nocy letniej* w XII tomie *Dzieł zebranych* Shakespeare'a z roku 1895.

Czarodziejska ta fantazja powinna by się właściwie nazywać: Snem nocy Świętojańskiej — *Midsummer* nie oznacza w Anglii nieokreślonego jakiegoś dnia letniego, ale tę pełną czarów noc Św. Jana, dnia 24 czerwca, którą u nas też obchodzono Sobótkami, z tymi samymi obrzędami prawie, co na Zachodzie.

Odwieczna część Baala²⁷⁹, która się po całym rozeszła świecie, wspólną była z innymi i narodom słowiańskim. Baalową tę noc obchodzono ogniami zapalonymi, śpiewami i skokami, począwszy od brzegów Dniepru i Wisły, aż do Renu, Sekwany i Tamizy. Co więcej, też same nawet z nią w Anglii związane były gusła, podania i obrzędy. Jak u nas, szukano tej nocy w Anglii nie kwiatu wprawdzie, ale nasienia paproci. Duchy z królową swą na czele, szatany pod wodzą swego pana walczyły o posiadanie tego cudownego ziarna.

Grose w swym *Provincial Glossary* opowiada o kimś, co poszedłszy za nasieniem paproci, pobity został i potłuczony przez zazdrosne duchy.

Dziwy się działy w tę noc Kupalową; duchy umarłych występowały z grobów, widma zbliżały się i mieszały z ludźmi żywymi, najdziksze sny ich trapiły, ludziły i przepowiadały przyszłość. Marzenia te zwano „Szaleńcami nocy Św. Jana” i dlatego Szekspir dramatowi swemu fantastycznemu nadał ten tytuł, którego znaczenie u nas się zaciera... a w Anglii jest zrozumiałym.

Wszystko, co widzieć mamy, jest jakby snem, uludą, rozgorączkowanej wyobraźni igraszką...

Okno poety, w uniesienia szale,
Z nieba na ziemię, z ziemi w niebo patrzy,
Rzeczy nieznanne wyobraźnią stwarza,
A pióro jego powietrznej nicości
Imię i miejsce pobytu wyznacza.

(Akt V. Scena I)

Szekspir pisząc tę cudną fantazję w końcu XVI wieku, gdy jeszcze palono w najlepsze czarownice (i długo potem), gdy nie wierzyć w duchy, widma i czarnoksiężskie praktyki, w konszachty z diabłami, w zaklęcia i wywoływania duchów uważało się za grzech i bezbożność, dał dowód wielkiej wyższości swej nad pojęcia wieku. Współczesny mu, także pisarz dramatyczny, Juliusz książę brunszwicki, który podobne nawet z poetą angielskim układał sztuki dla sceny, palił u siebie tak gorliwie czarownice, że plac, na którym się egzekucje odbywały, jak las palów niedogorzałych wyglądał. Szekspir z tych mrzonek fantazji rozbujalej czynił właściwy użytek, przędąc z nich złote poezji nici, tkając z nich tę różnobarwną tkanekę²⁸⁰, która obleka *Burzę* i *Sen nocy letniej*.

²⁷⁷język wężów — przen. jadowita krytyka. [przypis edytorski]

²⁷⁸z lichwą — z nawiązką, z procentem. [przypis edytorski]

²⁷⁹Baal — bożek pogański, wspomniany w Starym Testamencie, tu oczywisty anachronizm. [przypis edytorski]

²⁸⁰tkanka — tu: tkanina. [przypis edytorski]

W jego świecie duchów, podobnym do świata ludzi, mieszczą się Oberony i Tytanie, Puki i Ariele, postacie cudnej piękności, poczarwane i fantastycznych kształtów, pocieszne Groszkowe Kwiatki i Gorczyczki. Było to nowością zuchwałą w XVI wieku, zamiast lękać się czarów i duchów, robić z nich zabawę i posługiwać się nimi na scenie. Należy pocie więcej może, niż uwielbienie geniuszu, bo cześć dla odwagi, z jaką w ten sposób protestował przeciwko obłąkaniom, które na czarowników używały stosu, tortury i miecza.

Poeta czerpał z obfitej skarbnicy podań ludu, ale każdy z kwiatków uszczkniętych, tchem jego ożywiony, nowego nabierał blasku. Z drukowanych materiałów służyły mu, wedle badaczy angielskich, z Chaucera *Canterbury Tales*, opowiadania w *The Wif of Bathes Tale* z czasów króla Artura.

U Chaucera też zapożyczył postacie Tezeusza i Hippolity i wiele szczegółów, nawet pomysł do wybornej parodii dramatu o Piramie i Tyzbie.

Postać Robina „good-fellow” (Puka) była i jest dotąd tak popularną, iż z mnogich o nim powieści wybór tylko był trudnym. Sama osnowa tego dramatu, marzenia, fantazji wcale nie jest zawikłana. Tezeusz, książę ateński, ma się żenić z Hippolitą, królową Amazonek. Czas ślubu nie nadszedł jeszcze, czynią się ku niemu przygotowania. Wtem nadchodzi Egeusz, ojciec małej, ślicznej, żywej Hermii, ze skargą do króla. Postanowił on ją wydać za Demetriusza (który wprzódy kochał się w pięknej, smukłej, majestatycznej postaci Helenie) — Hermia, kapryśne dziewczę, dała się zbalamucić piosnkom, jedwabnym słówkom i darom młodego Lizandra. Ojciec, któremu dziecię odmawia posłuszeństwa, żąda od księcia rozkazu, przymuszenia jej, grożąc skazaniem na wieczną pokutę i zamknięcie w dziewiczym klasztorze Diany. Jeśli nie pójdzie za Demetriusza, nie wyda jej za nikogo. Hermia nie daje się zastraszyć groźbami. Lizander namawia ją do ucieczki z sobą i naznacza miejsce schadzki, w gaju pod miastem, skąd w dalszą wyruszyć mają drogę.

Mamy więc naprzód parę księżęcą i dwie pary kochanków, około których dramat ma się rozwinąć. W lesie spotykamy się jeszcze z królem duchów Oberonem i królową Tytanią, poróżnionych z sobą o fraszkę²⁸¹: chłopaka, którego król chce wziąć do usług swoich, a królowa mu go nie daje.

Pod rozkazami króla duchów jest figlarz złośliwy, Puk.

Kropelka soku, wysączona z bratków (*Viola tricolor*), ma mieć tę własność, że puszczone na powiekę śpiącego, zapala go miłością ku istocie, którą pierwszą ujrzy po przebudzeniu. Oberon chce się pomścić na Tytanii, posyła Puka po sok cudowny, rozkazuje namaścić jej powieki i podsuwa w chwili ocknięcia się tkacza Denka, któremu Puk przyczepił głowę osłą. Biedna Tytania szaleje za poczarwaną istotą.

Tymczasem w lesie razem znajduje się Lizander i Helena, przychodzi Demetriusz, osoby te spotykają się, gubią, współzawodnicy waśnią, a figlarny Puk złośliwie płata im sztuki.

Wśród tego dramatu dwojga par zakochanych, nie licząc królowej Tytanii, nadzwyczaj komicznie przedstawia się trupa artystów dramatycznych, złożona z biednych rzemieślników ateńskich, mających w czasie wesela króla grać, gwoli rozrywki jego, historię o Piramie i Tyzbe. Tragiczny ten przedmiot w rękach i na ustach cieśli, stolarza, tkacza, miechownika, kotlarza i krawca, zmienia się w przedziwną farsę i parodię wielu zapewne teatrów z czasów Szekspira. Podobni amatorowie sztuki dramatycznej i dziś by się jeszcze znaleźli. W scenach przygotowujących się artystów, mających grać role Muru, Światła księżycowego, Lwa, humor i dowcip jest niezrównany. Jest to satyra, która niegdyś jeszcze ostrzejszą być musiała, dotykając znanych ludzi i okoliczności, o które się co dzień ocierano. W ogóle też teatr Szekspira, mimo komentatorów i tradycji, stracił wiele dla nas z tych rysów, które współcześni tylko pochwyć mogli. Mnóstwo napomknień i aluzji niezrozumiałymi się stały.

Sam tytuł mającej się przedstawić sztuki, jest doskonale naśladowany z wydań ówczesnych dramatów, nawet własnych Szekspira:

„Najrzewniejsza komedia i najokropniejsza śmierć Pirama i Tyzby”.

Wspomniany przez amatorów-artystów Herkules na przykład, był jedną z najlubiętszych figur przedszekspirowskiego teatru.

²⁸¹fraszka (z wł.) — tu: drobiazg. [przypis edytorski]

W Green'a *Groatsworth of Wit* jeden z aktorów mówi: „Dwanaście prac herkulesowych wygrzmiałem ze sceny”.

Scena, gdy Denko obiecuje pod sekretem, ostrzec widzów, że nie jest prawdziwym Lwem, i że się nie mają czego obawiać, przypomina anegdotę słyszaną przez Malone'a, którą Szekspir zużytkował.

Dawano raz na Tamizie przedstawienie uroczyste dla królowej Elżbiety; niejaki Harry Goldingham wystąpić miał w roli Ariona²⁸² na delfinie. Tymczasem od wilgoci dostał chrypki, głos mu nie służył, i gdy się królowa zbliżyła, począł suknie, w które był przebrany, rzucać, wołając: Nie jestem Arionem, jako żywo, ale sławetnym i uczciwym Harrym Goldinghamem... Co królowę niezmiernie ubawiło.

Rok, w którym Szekspir wymarzył tę fantazję, ten sen na jawie, daje się oznaczyć dosyć prawdopodobnie. W samej sztuce są pewne skazówki. Gdy Filostrate daje do wyboru Tezeuszowi sztukę, jaka ma być graną w czasie zabaw weselnych, między innymi wymienia:

„Dziewięć *muz we łzach*, nad zgonem nauki, która niedawno z nędzy umarła”.

Łzy Muz Spensera²⁸³, do których to jest aluzją, wyszły w roku 1591.

Drugą wskazówką jest wspomnienie w *Romeo* i w tym *Śnie* królowej *Mab*, pozwalające przypuszczać, że oba dramaty pochodzą mniej więcej z jednej epoki, zatem między 1593 a 1594. Na ostatek Meres w *Palladis Tamia* (1598) już go wspomina. Malone oznacza rok 1592, Halliwell 1591. Późniejsze daty opierają się na bardzo słabej hipotezie, że sztuka graną być mogła (co się dowieść nie daje) na weselu lorda Southampton'a, inni sięgają aż 1590 roku, przypuszczając, że przeznaczoną była na wesele hr. Essex. W istocie, czarodziejska ta fantazja ma wszystkie cechy sztuki, która na weselu graną być mogła, ale wiadomości nie ma o tym żadnej.

H. Kurz, przyjmując za pewne, że przeznaczoną była dla hr. Essex, chce w Tytanii, w ośle głowie rozkochanej, widzieć satyrę przeciw Elżbiecie, którą Spenser zwał: *Faire Queen*.

Sen nocy letniej dwa razy był drukowany za życia autora, raz przez wydawcę Thom. Fishera, drugi raz przez Jamesa Robertsa, w roku 1600. Podzielony na akty i sceny, dopiero w wydaniu Rowe'a, w roku 1709.

Wszyscy się zachwycają tym *Snem* czarodziejskim, tą niezrównaną fantazją, która, jak w marzeniu gorączkowym, łączy i w jedno zlewa najróżnorodniejszej natury, siły i charakteru istoty, nikt jednak wytłumaczyć nie umie i wnikać w myśl, co tę śliczną tkankę uprzedła. Zdaje się nawet, że zrozumienie tego, co z natury swej musi być niepojętym, niezrozumiałym, jak najdziwaczniejszym, jest niemożliwe. Każdy tu znajdzie, co zechce, i przyczepić może do tej bryły jasnej jakąś papierową etykietę; rzecz jednak sama za siebie mówić będzie daleko więcej, niż najwyszukańsze tłumaczenie.

Wdzięk szczegółów ledwie dozwala myśleć, czy całość oznacza co więcej nad marzenie nocy Świętojańskiej. Sztuka ma naturę snów i marzeń, nielogiczność fantazyjną. Najsprzeczniejsze żywioły schodzą się tu i ocierają: duchy, królowie, szewcy, poczwary... los rozprasza i łączy, kropelka soku zmienia serca, widma zjawiają się i nikną, groza rozwiewa się śmiechem, miłość przeistacza w złudzenie.

Próżno by w tym szukać ciągu i logiki... Fantazja ze starych upiórów wydobywa bez wyboru, co ma pod ręką i bawi się najdziwaczniejszymi kombinacjami. Nie ma tu ludzi, są — widma nocy Św. Jana, które przelatują i znikają... Cały obraz w mglistych osłonach, w pół-mroku przesuwają się snem tylko...

Lecz na tej, na pozór od niechcenia zarysowanej, karcie uśmiechają się rajske rysy, twarzyczki nie z tego świata... choć obok nich zaraz stoi ośła głowa Denka i szydlercza maska „*good-fellowa*”.

Sen nocy letniej podziwiać trzeba, rozmiłowywać się w nim, ale go tłumaczyć niepodobna... poeta chciał go mieć taką fantazją, której tęcze barwy rozłożyć się nie dadzą... a jednak... Jak w tej nocy Puk, tak ludźmi „dola” rzuca najdziwaczniej, nie tylko losy ich, ale serca zmieniając i uczucia. Pod wpływem tej siły nadziemskiej, której ulega nawet

²⁸²Arion — mityczny poeta grecki, uratowany w czasie podróży morskiej przez delfiny oczarowane jego śpiewem. [przypis edytorski]

²⁸³Edmund Spenser — (1552-1599) angielski poeta i humanista. [przypis edytorski]

duchów królowa, kochankowie nienawiść ku sobie czują, poczwały stają się ideałami, zmieniają się serca, przetwarzają charaktery... Tą siłą tajemniczą cóż jest, jeśli nie namiętność, pod której panowaniem szal ich ogarnia. Namiętność ta mieszkać może w jednym niczym, obudzi ją niedostrzeżona kropelka, wyciśnięta z na pozór najniewinniejszej rośliny. Sen ten nie jestże to życie nasze, to zbiorowisko najróżnorodniejszych żywiółów, nie jestże to najprawdziwszy obraz świata, w którym sztukę reprezentują rzemieślnicy, potęgę kwiatek, miłość ośła głowa... itp. Ironiczny wyraz dramatu jest w głębi poważnym, oznacza on może wiekuisty ból bezsilności człowieka, który, tak jak nic nie może, i wcale nic nie rozumie. Ponad nim jednak stoi wszechwładna potęga sprawiedliwa, która uczyniwszy go losów igraszką, zwraca na drogę mu przeznaczoną i w przebudzeniu szczęściem go nagradza.

Józef Ignacy Kraszewski

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/sen-nocy-letniej>

Tekst opracowany na podstawie: William Shakespeare, Dzieła dramatyczne Williama Shakespeare (Szekspira): w dwunastu tomach, T. 12, Stracone zachody miłości; Sen nocy letniej; Zimowa powieść; Życiorys poety, wyd. G. Gebethner i Spółka, Kraków 1895, wyd. Gebethner i Wolff, Warszawa 1895

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Justyna Lech, Marta Niedziałkowska, Paweł Koziół.

Okładka na podstawie: Brian Holland@Flickr, CC BY 2.0

ISBN 978-83-288-0986-4

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Dołącz do Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).